

Összefoglaló jelentés
a roma támogatásokat felügyelő miniszteri biztosi feladatok
teljesítéséről

Farkas Flórián

Budapest, 2011.

Tartalom

Tartalom	2
Vezetői összefoglaló	3
Bevezetés helyett – Célok és korlátok.....	6
1. A romaintegráció finanszírozási rendszere	7
1.1. Kísérlet a romaintegrációra 2002 és 2010 között felhasznált források meghatározására	8
1.2. Felhasználás szerkezete.....	9
2. A foglalkoztatás növelése és forrásai	10
2.1. A foglalkoztatás főbb jellemzői	10
2.2. A cigányság foglalkoztathatóságát szolgáló támogatási rendszer és annak forrásai	12
2.3. Foglalkoztatottságot növelő programok	13
3. A cigányság képzettségének növelésére irányuló támogatások.....	24
3.1. Általános helyzetkép	24
3.2. A cigányság képzettségének alakulása.....	25
3.3. Finanszírozási rendszer – szükségletek és korlátok	25
3.4. Oktatási programok, törekvések.....	27
4. A cigány önkormányzati rendszer finanszírozása.....	33
5. A romaintegrációs támogatások hasznosulása	35
6. A támogatási rendszer átláthatósága	37
Összegző javaslatok	38
Felhasznált irodalom	42
M E L L É K L E T E K	44
1.sz. melléklet.....	42
Operatív programok, amelyekben a cigányság	42
mint célcsoport nevesítve van:	42
2. sz. melléklet.....	45
3. sz. melléklet.....	46
4. sz. melléklet.....	53

Vezetői összefoglaló

2002 és 2010 között a cigányság integrációjának finanszírozása¹ gyakran változó, többszörös, nehezen áttekinthető szervezeti és pénzügyi rendszeren keresztül történt. A romaintegrációs ráfordítások nagyságrendjének és hasznosulásának átfogó ellenőrzésére napjainkig nem került sor, ilyen ellenőrzést a Számvevőszék sem végzett.²

A romaintegráció finanszírozása részben nevesített, részben nevesítetlen³ (a kisebbségek és hátrányos helyzetűek támogatására előirányzott), továbbá uniós forrásokból történt/történik, ez utóbbiak célcsoportját is a hátrányos helyzetűek képezik. A finanszírozási forrásokat a tárcák költségvetésükben általában nem tervezték meg, a ráfordítások nagyságrendjét jórészt becsléssel, utólag határozták meg. A támogatások összegének megállapítása felhasználói oldalról sem volt lehetséges a kedvezményezettek (kisebbségekre) vonatkozó adatgyűjtés nehézségei miatt. Az etnikai célú adatgyűjtés hiánya nem teszi lehetővé a roma integrációt szolgáló pénzek nagyságrendjének megállapítását és a felhasználásuk hatékonyságának vizsgálatát.

A romaintegrációra fordított támogatások a 2000-es évek elején kezdtek dinamikusabban növekedni (pl. 2002 és 2006 között 7,6 Mrd Ft-ról 24,5 Mrd Ft-ra⁴), alapvetően az uniós és a foglalkoztatást elősegítő pénzek bővülése következtében. A pályázati források túlsúlyba kerülése miatt az azóta felhasznált források nagyságrendje – még becsléssel sem – állapítható meg, emiatt a cigánysághoz eljutott pénzek nagyságrendjére, a támogatások hatékonyságára, hasznosulására vonatkozó átfogó következtetéseket sem lehet levonni, legfeljebb egyes programok alapján részkonklúziókat juthatunk.

A romaintegrációs támogatások nagyságrendje 2006-ben nem érte el a GDP 1 ezrelékét. A 2002 és 2006 közötti felhasználást az ÁSZ 2008 90,6 Mrd Ft-ra valószínűsítette.⁵ A 2006. évi támogatások legnagyobb részét – a becslést alapul véve – munkaerő-piaci integrációra (70-75%), oktatásra 10-15%-ot és kevesebb, mint 10%-ot szervezeti működésre használták fel. A tárcáktól beérkezett adatok alapján a 2007–2010 közötti évekre ilyen számok már nem határozhatók meg. A kisebbségi támogatások hasznosulására 2005-ben tett számvevőszéki megállapítások még ma is helytállóak: „A kisebbségek (közte a cigányság) részére nyújtott

¹ Ezek a források nem tartalmazzák a szociális transfereket.

² A romaintegrációra felhasznált forrásokról ezidáig egyetlen helyzetfelmérés, összegző tanulmány készült (*A magyarországi cigányság helyzetének javítására és felemelkedésére a rendszerváltás óta fordított támogatások mértéke és hatékonysága*), amelyet az Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézete (a továbbiakban: ÁSZ FEMI, a tanulmányra hivatkozásként ÁSZ 2008) hozott nyilvánosságra 2008 áprilisában. A kutatáshoz felhasznált dokumentumokat, információkat szintén nem hagyományos ellenőrzés keretében szerezték be, hanem az érintett tárcáktól bekért adatokra, ellenőrzési jelentésekre, kormány előterjesztésekre támaszkodtak.

³ A PHARE és az uniós (Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT), Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT)) projektek általában a hátrányos helyzetűek és romák meghatározásokkal írják le a célcsoportot.

⁴ Vö. ÁSZ 2008, 8-9. valamint 51.old.

⁵ Uo.

támogatások eredményessége az államháztartás pénzügyi információs rendszerében nem követhető nyomon. A folyósító szervezeteknél a támogatási rendszerhez nem kapcsolódott egységes monitoring rendszer. A költségvetési támogatásokat biztosító szervezetek nem határoztak meg teljesítmény-kritériumokat, hatékonysági, gazdaságossági elvárásokat és a felhasználó szervezetek sem mérték a pénz felhasználás eredményességét.”⁶

A támogatások tervezési, szabályozási, koordinációs, finanszírozási, ellenőrzési- és nyomon követési rendszerének hiányosságai miatt kérdéses, hogy a források eljutottak-e a célcsoporthoz; azok hatékonysága is csak korlátozottan vizsgálható. A romaintegrációt szolgáló források célcsoporthoz jutásának kockázatait a pályázat útján elnyerhető források növekedése tovább fokozta/fokozza, mert ezen források célcsoportját már nem közvetlenül a cigányok, hanem hátrányos helyzetűek (és közte a cigányok) képezik. Ezeket a folyamatokat az Operatív Programokról készült vizsgálatok, monitoring jelentések, kutatások már visszaigazolják. Ugyanezen dokumentumok azt is megállapítják, hogy a leghátrányosabb helyzetű térségeknek, településeknek, illetve a halmozottan hátrányos helyzetű csoportoknak címzett támogatások nem jutnak el a roma népesség leghátrányosabb helyzetű csoportjaihoz. A sikeres programok széleskörű elterjesztése helyett újabb és újabb programok indultak. A kísérleti programok kiértékelése rendre elmaradt. Az alkalmazott integrációs programokat – az oktatás kivételével – a rövidtávú szemlélet és az ezt szolgáló eszközrendszer jellemezte, ez megnyilvánult pl. a finanszírozásban (éves költségvetés, két évig tartó projektek). Ezek miatt a programok többségénél fel sem merülhetett a fenntarthatóság kérdése. A rövid távú szemlélet és eszközrendszer nem alkalmas a romaintegrációt elősegítő, alapvetően hosszú távon érvényesülő társadalmi és gazdasági folyamatok befolyásolására. Kevés volt a komplex megoldás – az egyes intézkedések egysíkúak voltak – ez főként a foglalkoztatás elősegítését célzó programokra volt jellemző, hiszen jó részük kimerült a képzésben, vagy a közfoglalkoztatás szervezésében és hiányoztak a tartós foglalkoztatást biztosító gazdasági háttér kialakítására való törekvések.

Általában azok az intézkedések, programok voltak az eredményesek és fenntarthatóak, amelyekhez mentorálás tartozott, legyen szó pályázatírásról, pályázat menedzselésről, helyi áruterelési kezdeményezésről vagy ösztöndíjról. A romákat érintő programokban gyenge volt a kormányzaton belüli (szaktárcák, irányító hatóságok) és az azon kívüli résztvevők (roma érdekképviseleti szervek, civil szervezetek, valamint támogató hálózat) közötti koordináció.

A foglalkoztatás elősegítésére irányuló PHARE-projektek csak töredékében támogatták az 50% feletti roma népességű településeket, tehát a pályázatos támogatás a legszegényebbeket elzárta a forrásoktól. A munkaerő-piaci projekteknek szűkös volt szakmakínálata. Az ÁSZ 2008 a Munkaerőpiaci Alap ellenőrzése során azt állapította meg, hogy a „hátrányos helyzetű

---

⁶ *Jelentés a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek támogatási rendszerének ellenőrzéséről.* ÁSZ (2005) (0468) (A továbbiakban ÁSZ 2005)

rétegek munkaerő-piaci pozíciójában érdemi javulás nem mutatható ki, és a munkaerőpiacnak megfelelő képzettségű szakemberek rendelkezésre állásában sem történt előrelépés.”⁷

Az oktatási támogatások az esélyegyenlőséget és a tehetséggondozást szolgálták. Ezeket a feladatokat részben az iskolák támogatásával, részben a roma/hátrányos helyzetű tanulók részére adott ösztöndíjakkal szándékoztak megoldani. A romaintegrációs programok legsikeresebb területének számít a cigány származású tanulók ösztöndíjjal történő támogatása. A finanszírozás szintén sokcsatornás volt. A közoktatási rendszernek nincs semmilyen objektív támpontja arra, hogy nyomon kövesse, mennyire sikeresek a roma gyerekekre is irányuló programok.

A felülvizsgálat tapasztalatai alapján indokolt a romaintegrációs rendszer szabályozásának, finanszírozásának egyszerűsítése, a rendszer mielőbbi átfogó ellenőrzése, monitoring rendszer, információs bázis kiépítése. Indokolt a tartós helyi foglalkoztatást biztosító gazdasági háttér kialakítására. Biztosítani kell annak feltételeit, hogy a pénzek a legrászorultabbakhoz is eljussanak. A jelenlegi 1-2 évig tartó programok helyett hosszabb futamidejű, a fenntarthatóságot biztosító projekteket célszerű indítani.

*

Bevezetés helyett – Célok és korlátok

A felülvizsgálat célja a 2002 és 2010 közötti romaintegrációs támogatások szabályosságának, átláthatóságának, eredményességének, hatékonyságának felülvizsgálata, továbbá a 2011 és 2014 közötti támogatási rendszer tartalmára (programjaira) és azok megvalósításának szervezeti, hatékonysági és átláthatósági követelményeire vonatkozó javaslatok kidolgozása a kinevezésről szóló miniszteri utasításnak megfelelően.

Átfogó ellenőrzés hiányában a romaintegráció igen összetett és bonyolult finanszírozási rendszerének átláthatóságáról és hatékonyságáról nem rendelkezünk megbízható információkkal, sőt a források nagyságrendje is csak becslések útján állapítható meg. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy az ellenőrző szervezetek, a finanszírozásban érdekelt tárcák, civil szervezetek nem végeztek, illetve végeztek volna ellenőrzéseket. Egységes információs rendszer és a megfelelő kormányzati koordináció hiányában az egyes részterületekre vonatkozó – a forrást biztosító szervezetek (minisztériumok, Nemzeti Fejlesztési Ügynökség – NFÜ) által megrendelt – monitoring jelentések és azok tapasztalatai elszigetelt információk maradtak és nem hasznosultak a következő évi költségvetések, programok, projektek kidolgozásnál. A rendelkezésre álló viszonylag rövid idő alatt ezekből az egy-két évre, projektre, normatíva felhasználásra, részterületekre, részfolyamatokra vonatkozó ellenőrzési/monitoring jelentésekből⁸ hasznos részinformációkat kaphatunk a 2002 és 2010 közötti romaintegrációs támogatások forrásairól, felhasználási területeiről és hasznosulásáról. Így megállapítható a romaintegrációs pénzfelhasználás számos gyenge pontja (a tervezéstől a nyomon követésen át a fenntarthatóságig bezárólag), amelyeken feltétlenül változtatni kell a támogatási rendszer hatékonyságának javítása érdekében.

Tekintettel a rendelkezésre álló időre és a titkárság szerény kapacitására – a romaintegrációs rendszer finanszírozására, hatékonyságára és annak továbbfejlesztésére vonatkozó miniszteri biztosi megállapítások és javaslatok a tárcáktól bekért információk, az ÁSZ ellenőrzések megállapításai, a támogatási rendszerre vonatkozó és publikált kutatási eredmények és a cigányság körében az egyes helyszíneken szerzett tapasztalatok alapján készült munkánk azon területekre és folyamatokra koncentrált, amelyek alapján átláthatóbbá, hatékonyabbá tehető a romaintegrációs rendszer működtetése és finanszírozása.

*

---

⁸ Vö. *Jelentés a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek támogatási rendszerének ellenőrzéséről*. ÁSZ, 2005; „A halmozottan hátrányos helyzetű, elsősorban roma fiatalok társadalmi integrációjának támogatása” HU-01.01.01. PHARE program monitor jelentése; „A PHARE finanszírozású magyarországi roma programok átfogó jellegű ex-post értékelése” Europe Kft., 2008.

1. A romaintegráció finanszírozási rendszere

A finanszírozás szabályozási keretét az egymást követő, kétévente megjelenő *Kormányhatározatok*, „intézkedési csomagok” jelentették. A részleges és időben is változó megoldások sokszor akadályozták a kormányzati intézkedések folytonosságát, fenntarthatóságát, rontották azok eredményességét.

A cigányság integrációjának finanszírozása, igen gyakran változó, többcsatornás szervezeti és pénzügyi rendszeren keresztül történt. Az államháztartási finanszírozásra is a sokcsatornás, sok szervezet közbeiktatásával működő megoldás a jellemző. Jelentős pénzközvetítő szerepet tölthettek be a minisztériumok, kormányok által létrehozott közalapítványok és alapok is. Az Európai Unióból származó, az államháztartás rendszerén átáramló források pedig napjainkra már meghatározó részarányt jelentenek a finanszírozásban.

A roma integrációs célokat a tárcák nagyjából részben tágabb céllal megjelölt (a továbbiakban: nevesítetlen) előirányzatokból, alapokból finanszírozták. A nevesítetlen pénzek egyrészt a kisebbségek egészére, másrészt a hátrányos helyzetűek támogatására tervezett előirányzatokból származtak. A támogatások mértékének pontos meghatározását az is akadályozza, hogy a tárcák által megvalósított programok célcsoport-meghatározása meglehetősen eltérő volt.

A cigányságra fordított támogatások meghatározását tovább nehezítette a 2007-ben, az Országgyűlés által elfogadott Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Terv, amely a korábbi ágazati szemléletmód helyett a horizontális megközelítést – az esélyegyenlőség, az egyenlő hozzáférés elvét – helyezte előtérbe. Ettől kezdve a feladatok finanszírozását elsődlegesen az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) keretében megvalósuló Operatív Programok forrásai biztosították. Az ÚMFT-ből származó pénzek célcsoportja már a hátrányos helyzetűek (és nem kifejezetten a cigányok) voltak.

A cigányság helyzetének javítására fordított források tehát a következők voltak:

- a nevesítetlen roma-célú,
- a nemzeti és etnikai kisebbségek támogatási rendszerén keresztül a cigány kisebbségnek juttatott, valamint
- a hátrányos helyzetűek, köztük a cigányság részére tervezett forrásokból a cigánysághoz eljutott támogatások.⁹

A kialakult gyakorlat szerint a pénzfelhasználásról – a minisztériumok beszámolóinak összegzésével – a romaintegrációért felelős tárca számolt be a Kormánynak. Ugyanezen a

---

⁹ Vö. ÁSZ 2008, 8. old.

bázison készültek az Országgyűlés részére két évet átfogó ún. *Kormánybeszámoló* a kisebbségek, közte a cigányság helyzetének alakulásáról.¹⁰

1.1. Kísérlet a romaintegrációra 2002 és 2010 között felhasznált források meghatározására

A romaintegrációra történt költségvetési ráfordítások nagyságrendjének meghatározására és hasznosulásának átfogó ellenőrzésére napjainkig nem került sor.

A magyarországi cigányság helyzetének javítására és felemelkedésére szánt források nagyságrendjének meghatározását a tervezési és beszámolási rendszer bizonytalanságai, a koordináció és az egységes információs rendszer hiánya mindvégig akadályozták. Hiányzott a célok pontos megjelölése és ehhez szükséges pénzügyi források egyértelmű hozzárendelése. A felhasználás legjelentősebb elemei (foglalkoztatás, oktatás) esetében csak nagyvonalú becsléssel határozható meg, hogy a támogatások milyen arányban irányultak a cigányság felé. Ezt a problémát teljes nyíltsággal fogalmazza meg a romák társadalmi integrációját elősegítő program végrehajtásáról készült 2007. évi *Kormányjelentés*.

„A jelentésben szereplő forint összegek, valamint az érintett létszám a legtöbb esetben becslült adatok. Ennek oka, hogy a romákra ténylegesen fordított összeg az egyes programok jellege, vagy a költségvetés szerkezete miatt nem nevesíthető pontosan. Kétféle roma-programot különböztethetünk meg; egyrészt a nevesített roma-programot, másrészt pedig a hátrányos helyzetűeknek vagy mélyszegénységben élőknek címzett programot. A második modell esetében a programba bevont roma résztvevőkre fordított összeget értelemszerűen csak becsléssel tudják megadni a tárcák, így a megadott források becslült adatokként kezelendők. Emellett a számszerű adatok, indikátorok hiánya számos esetben nem ad teljes értékelésre lehetőséget, amely mögött részben az a tény húzódik meg, hogy az egyes programok sok esetben nem elkülönített forrásból kerültek finanszírozásra, azaz a tárcák nem rendelkeztek külön költségvetési sorral a Kormányzati Program feladatainak megvalósításához.”¹¹

A 2002 és 2010 közötti forrásfelhasználás meghatározására szintén becsléssel tettünk kísérletet. Az időszakot kettébontottuk, ugyanis a 2002 és 2006 közötti pénzfelhasználást az ÁSZ FEMI tanulmánya már számszerűsítette. **A 2002 és 2006 közötti időszakban az ÁSZ FEMI tanulmánya szerint 90,6 Mrd Ft volt a felhasználás.** Ebben az időszakban a támogatások gyors ütemben (a 2002. évi 7,6 Mrd Ft-ról 2006-ra 24,5 Mrd Ft-ra) növekedtek elsősorban a foglalkoztatási célú és az uniós forrásoknak köszönhetően.

A források szerkezetét tekintve 2006-ban igen jelentősek volt a minisztériumok költségvetéséből származó támogatások (közülük meghatározó nagyságrendet az SZMM 17,6

---

¹⁰ *Beszámoló a Magyar Köztársaság területén élő nemzeti és etnikai kisebbségek helyzetéről; 2005. február – 2007. február.* Budapest, 2007. december, Magyar Köztársaság Kormánya

¹¹ *Jelentés a Kormány részére a romák társadalmi integrációját elősegítő kormányzati programról és az azzal összefüggő intézkedésekről szóló 1021/2004. (III. 18.) Korm. határozat végrehajtásáról.* 2007. október, 9. old.

Mrd Ft, az OM 11,1 Mrd Ft és a KVM 3,9 Mrd Ft képviselt¹²⁾ fontos szerepük volt továbbá az állam által létrehozott közalapítványoknak (Magyarországi Cigányokért Közalapítvány (a továbbiakban: MCKA) 126 millió Ft, és a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségért Közalapítvány (a továbbiakban MNEKK) 378 millió Ft¹³⁾ és alapoknak is. A fentiekben már említett, az Európai Unióból származó, az államháztartás rendszerén átáramló források is egyre jelentősebb nagyságrendet és részarányt képeztek a finanszírozásban, de az NFH csak egy évre vonatkozóan, 2004-re közölt (5,5 Mrd Ft) adatokat.

A 2007 és 2010 közötti pénzfelhasználást ilyen részletességgel nem tudtuk megállapítani. 2007 óta a romaintegrációra fordított költségvetési kiadások esetében már az ÁSZ FEMI korábbi megállapítása – „a pénzek nagyságrendjét csak a kormányzati beszámolókból becsléssel meghatározott adatokra támaszkodva lehetett meghatározni”¹⁴⁾ – szerint sem tudunk eljárni. Adatokat kértünk be a tárcáktól, azonban ennek során nem kaptunk minden tárcától választ, illetve csak részadatokhoz jutottunk. A tárcák akár a foglalkoztatásra, akár az oktatásra vonatkozóan csak a hátrányos helyzetűek, esetenként közte a romák részére felhasznált források adatait tudták közölni. Az ÚMFT projektjeiből az évenkénti felhasználások csak részben mutathatók ki, mert a projektek nem év elején kezdődnek (pályázat kiírástól és szerződéskötéstől függően) és nem év végén fejeződnek be, továbbá futamidejük is eltérő.

A hátrányos helyzetűek és a cigányság helyzetének javítására felhasznált pénzek 2007 és 2010 között jelentősen növekedtek. A 2007 és 2010 közötti időre csak közvetlenül a cigányoknak címzett támogatásokat és a kisebbségi forrásokból a cigányokhoz eljutott pénzeket lehetett kimutatni – a tárcák adatai és a 2009. évi kormány beszámoló alapján¹⁵⁾ – ezek évenkénti nagyságrendje valamivel meghaladta 2 Mrd Ft-ot, hasonlóan az előző négy év adataihoz. Arra, hogy 2007 és 2010 között a hátrányos helyzetűekre és közte a cigányokra fordított pénzekből milyen nagyságrend jutott el a romákhoz már megbecsülni sem lehetett. Mindez nem azt jelenti, hogy nem kaptunk részadatokat, hanem a beérkezett adatok nem alkotnak konzisztens rendszert, vagy mert más- más időintervallumra vonatkoznak, vagy pl. évenkénti bontás nélkül adták meg a 2002 és 2010 közötti forrásfelhasználást (közfoglalkoztatásra irányuló programok), vagy csak egy-egy esetben tudták közölni az adott pénzfelhasználásból a romák becsült részesedését.

1.2. Felhasználás szerkezete

---

12 Vö. ÁSZ 2008. 37. old.

13 Vö. ÁSZ 2008., 50. old. 4. sz. táblázat (Forrás: Kisebbségek Magyarországon NEKH beszámolók és SZMM adatok alapján, az ÁSZ saját összeállítása)

14 Vö. ÁSZ 2005.

15 *Beszámoló a Magyar Köztársaság területén élő nemzeti és etnikai kisebbségek helyzetéről; 2007. február – 2009. február.* Magyar Köztársaság Kormánya (J/10808), KIM adatgyűjtés.

A 2002 és 2006 közötti években az ÁSZ FEMI tanulmány szerint a romák integrációját szolgáló források nagyságrendjének és növekedésének alakulását a munkaerő-piaci ráfordítások határozták meg. A romaintegrációs célra felhasznált pénzekből a legnagyobb részt – a becslést adatok alapján – a munkaerő-piaci integrációra használták fel: a 2000-2006. évi adatok átlagában 70-75%-ot; oktatásra 10-15%-ot szántak, és kevesebb, mint 10%-ot szervezeti működésre. A tanulmány megállapítása szerint 2006-ban a felhasznált források értéke 24,5 Mrd Ft volt, ebből 17-18 Mrd Ft volt a munkaerő-piaci integrációt, 4-5 Mrd Ft az oktatást, és mintegy 2-3 Mrd Ft a szervezeti működést szolgáló ráfordítások becslést nagyságrendje.

A felhasználások szerkezetét illetően feltételeztük, hogy továbbra is ezek az arányok érvényesültek, azzal az eltéréssel, hogy növekedni kezdett az oktatási célú ráfordítások aránya. Erre azért kényszerültünk, mert a kapott tárcainformációk nem adtak lehetőséget sem az egyes célokra fordított nagyságrendek – és így az arányok becslésére sem.

2. A foglalkoztatás növelése és forrásai

2.1. A foglalkoztatás főbb jellemzői

A magyar foglalkoztatottság színvonala a legrosszabbak között van Európában, több mint 7% a lemaradás az EU-országok átlagos foglalkoztatási rátájához képest. A magasabban kvalifikált csoportok foglalkoztatási mutatói megegyeznek az Unió átlagaival, azonban attól az általános iskolai végzettséggel nem rendelkezők mutatói több mint 20%-kal alacsonyabbak; elsősorban ez a magyarázata lemaradásunknak. 2009-ben a 15-74 éves népesség körében a 8 általánostól alacsonyabb végzettségűek foglalkoztatottsági rátája csak 4,6% volt, a 8 általánost végzettségűek pedig csak 19,5%.¹⁶ Az aktív korú népesség egyharmada 2009-ben legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezett, tehát alacsony iskolai végzettségűnek számított.

Foglalkoztatási ráták Magyarországon és az Európai Unióban (2008. III. negyedév)

Foglalkoztatási ráták		Magyarország	EU 27
15-64 évesek		57,3	66,4
15-24 évesek		20,8	38,8
55-64 évesek		32,0	46,0
	Alapfokú végzettségűek	28,3	48,8
	Középfokú végzettségűek	63,8	71,1

¹⁶

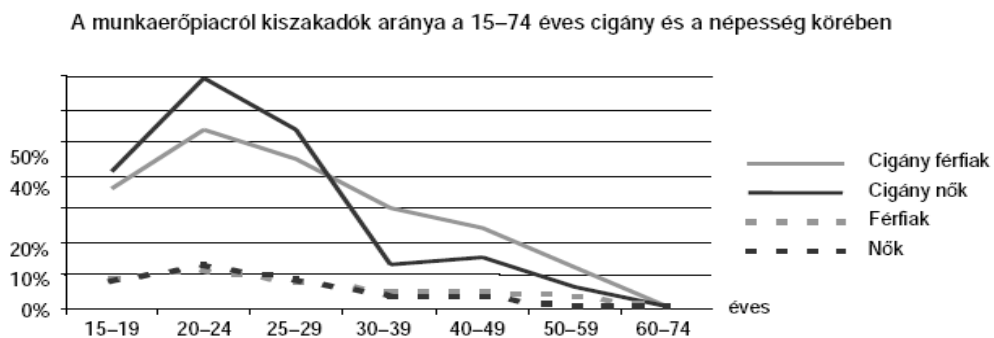
A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon. KSH, Budapest, 2011.

	Felsőfokú végzettségűek	79,5	83,7
Részmunkaidőben foglalkoztatottak:		4,4	17,3
Ebből: nők		5,7	30,1

Forrás: Munkaerőpiaci Évkönyv, 2008

Foglalkoztatási szempontból speciálisan hátrányos helyzetűek a romák által lakott területek, az észak-alföldi, az észak-magyarországi, valamint a dél-dunántúli régiók. A munkaerő-piaci egyenlőtlenségek a vizsgált időszakban tovább nőttek, a kistérségi- és helyi értékek a régiós értékeknél nagyságrendekkel magasabbak lehetnek, azok többszörösét is elérhetik

A cigány népesség foglalkoztatottsági szintje kevesebb mint a fele; munkanélküliségi rátájuk három-öttszöröse, az egy keresőre jutó eltartottak aránya háromszorosa a nem cigány lakosságénak. A *Central European Management Intelligence* (CEMI) 2006-os elemzése szerint bár a romák a népesség kb. 7%-át alkotják, a foglalkoztatottaknak csak kb. 2–2,5%-a roma (75-90 ezer fő), a regisztrált munkanélkülieknek viszont 25-30%-a (100-130 ezer fő).¹⁷

Forrás: KSH A cigány nemzetiségűek társadalmi összetétele 2001-ben¹⁸

A romák alacsony foglalkoztatásában meghatározó, hogy lényegesen képzetlenebbek az átlagpopulációnál, térbeli elhelyezkedésük munkapiaci szempontból kedvezőtlen: jó részük a gazdaságilag elmaradott megyékben és a kis falvakban él. A roma foglalkoztatás sajátos jellemzői hamar kialakultak. Rendkívül alacsony jelenlét az elsődleges munkaerő-piacon, mintegy 30%-os foglalkoztatottsági szint, amely nagyon szélsőséges (25-20% körüli) cserélődési rátával párosul, emellett az informális munkaerőpiac tényerése, a nem bejelentett, alkalmi munkák elterjedtsége is nagy arányban van jelen. Mindkét „foglalkoztatási formára” a nagyfokú instabilitás jellemző. 2003-ban a foglalkoztatott cigányok 71 százalékának volt

¹⁷ CEMI: 2006

¹⁸ http://www.nepszamlalas.hu/hun/kotetek/16/16_3_ert.pdf

egész éven át tartó rendszeres kereseti lehetősége. További 19 százaléknak a munkája néhány hétre, vagy néhány hónapra biztosított lehetőséget. Végül 10 százalék alkalmi jelleggel dolgozott. A foglalkoztatott cigányok 70 százaléka segéd, vagy betanított munkás, 22 százaléka szakmunkás volt.¹⁹ A munkaerőpiacról kiszakadók (tartósan munka nélkül levők és a már nem tanuló még nem dolgozó fiatalok) hányada a cigányoknál – a legidősebbek kivételével – minden életkori csoportban jóval meghaladja az adott korosztályi átlagot.

---

¹⁹

Kemény István, Jankó Béla, Lengyel Gabriella: *A magyarországi cigányság. 1971–2003*. Gondolat, Budapest, 2004.

2.2. A cigányság foglalkoztathatóságát szolgáló támogatási rendszer és annak forrásai

A munkaerőpiacra jutást szolgáló támogatási rendszert sok szervezet sokféle forrásból működtette. A Munkaerőpiaci Alap mellett mind nagyobb súlyt képviselnek az ÚMFT Operatív Programjaiból származó források, de ezek mellett tárca- és önkormányzati pénzek is részt vettek a finanszírozásban. A közmunka programokat a tárcák, az ÁPV-MNV Zrt. finanszírozták, a konkrét munkát a kedvezményezett minisztériumok koordinálták.

A munkaerőpiacra való visszatérés finanszírozásának nagyságrendileg a legfontosabb forrását a Munkaerőpiaci Alap (MPA), továbbá az uniós források képezik. Az MPA a foglalkoztatáshoz, a munkanélküliséghez, a képzési rendszer fejlesztéséhez kapcsolódó pénzeszközöket kezeli, feladatába tartozik a közfoglalkoztatás támogatása, az európai uniós operatív programok előfinanszírozása, társfinanszírozása (foglalkoztathatóság, alkalmazkodóképesség növelése). Kezeli a cigányság és a hátrányos helyzetűek foglalkoztatásának növelését, foglalkoztathatóságának elősegítését szolgáló hazai forrásokat, 2010. évi előirányzata 314 Mrd Ft volt.

Az alap 2008-ban zárult számvevőszéki ellenőrzése a következőket állapította meg. „A támogatások munkanélküliségre gyakorolt kedvező hatása azonban nem állapítható meg teljes körűen az Alappal rendelkező miniszter számára, mert nincs információja a közcélú munka támogatásának nagyságáról, a támogatással közcélú munkán és megváltozott munkaképességüként foglalkoztatottak teljes számáról. [...] A hátrányos helyzetű rétegek munkaerő-piaci pozíciójában érdemi javulás nem mutatható ki, és a munkaerőpiacnak megfelelő képzettségű szakemberek rendelkezésre állásában sem történt előrelépés. A munkaerő-piaci igények és a képzés összhangjának megteremtéséhez hiányoztak a szükséges információk. [...] Az alaprészekből nyújtott támogatások hatékonyságának és eredményességének megítéléséhez 2005 végéig kritériumokat nem alakítottak ki, eredményességi követelményeket 2006-tól határoztak meg. A foglalkoztatási támogatások 1994 óta működtetett, követéses vizsgálatokon alapuló monitoring rendszerében az eszközök rövidtávú eredményessége mérhető.”²⁰

A felnőttképzési programok társfinanszírozása szintén a Munkaerőpiaci Alapból történik és így az alap szerepet játszik a romák foglalkoztatási reintegrációjában. Az Állami Számvevőszék 2010-ben a **felnőttképzésre** használt forrásokat ellenőrizte, melynek során azt is vizsgálta, hogy a hátrányos helyzetben lévők helyzetüknek megfelelő szerepet kapnak-e a felnőttképzésben, mivel fennáll az a veszély, hogy a képzéseket önerejükben megvásárolni nem képes rétegek – az állami támogatások ellenére – nem jutnak hozzá a számukra fontos képzésekhez, így a társadalom periferiájára sodródhatnak.

---

20 Vö. ÁSZ 2008, 45. old.

Az ellenőrzés szerint a 2006 és 2009 közötti 4 évben a felnőttek képzésére és a felnőttképzés fejlesztésre összesen 176,9 Mrd Ft-ot használtak fel, ebből 117,4 Mrd Ft költségvetési pénz volt, amelyet 59,5 Mrd Ft uniós forrás egészített ki.

A felnőttképzés finanszírozási rendszere többcsatornás, nehezen átlátható. A képzésre felhasználható pénzeszközök sokrétűek voltak: az államháztartási forrásokat (fejezeti költségvetés, elkülönített állami pénzalap, önkormányzati ráfordítás), uniós támogatás és hazai társfinanszírozás, vállalkozások hozzájárulása, egyéni befizetések, sőt kedvezmény egészítette ki. Az irányító tárcának részben volt rálátása és ráhatása a felnőttképzés pénzügyi forrásaira.

A rendelkezésre álló források nem csökkentették a régiók közötti fejlettségi különbségeket. A gazdaságilag legfejlettebb központi régióban több képzés indult, több hallgatóval, mint az összes többi régióban együttvéve, mert itt a vállalkozások képzési támogatáson felül be tudtak vonni saját forrást is a képzésekre. Ezáltal a korábban meglévő fejlettségi különbségek ahelyett, hogy csökkentek volna, elmélyültek. A képzéseket sikeresen befejező hallgatók alig több mint fele kapott munkát.

Az ellenőrzés megállapította, hogy nem **dogoztak ki olyan indikátor rendszert**, amelynek segítségével az egész életen át tartó tanulás feltételeinek és eredményességének javulása szempontjából **értékelni lehetne az oktatási, a felnőttképzési és foglalkoztatási politikák és fejlesztések sikerességét. Nem készült el a hátrányos helyzetű csoportok oktatására, képzésére összpontosító, a társadalmi befogadást erősítő feladatokat és felelősöket megjelölő cselekvési terv.** Pozitívum ugyanakkor, hogy az államilag támogatott képzési programok döntő részében kiemelt szempont volt a hátrányos helyzetű csoportok oktatása, képzése. A jelentés azt is megállapította, hogy **hátrányos helyzetűek fogalmát a jogszabályok, a központi programok, valamint a felnőttképzés szereplői különbözőképpen definiálják és értelmezik.**

Az esélyteremtés területén az egyik leghatározottabb előrelépést a felnőttképzésben a HEFOP, TÁMOP keretében indított „*Lépj egyet előre*” programok jelezték, amelyekben a felnőtt lakosság képzettségi színvonalának, közvetve pedig a munkához jutási esélyeinek javítását tűzték ki célul. A két program 15 Mrd Ft-ból összesen 39 944 fő számára segítette elő a szakmaszerzést.

2.3. Foglalkoztatottságot növelő programok

A munkaerőpiacra jutást, a foglalkoztathatóságot elősegítő programok finanszírozása nem nevesített pénzekből történt. Ezen támogatások célcsoportját a hátrányos helyzetűek és cigányok képezik. A foglalkoztatás növelése érdekében indított programokról nem állnak rendelkezésre megbízható adatok. E programoknak a roma népesség társadalmi integrációja érdekében kifejtett hatása becsült adatokon alapul, hiszen az egyes programokban résztvevők tekintetében semmilyen, még önbevalláson alapuló adatgyűjtés sem valósul meg az esetleges kisebbségi származásra vonatkozóan. A cigányságra vonatkozó adatokat az aktuális

Kormánybeszámoló tartalmaztak. **2002-ben** mintegy **2,5-2,8 Mrd Ft**-ot, **2003-ban megközelítően 8,5 Mrd Ft**-ot, **2004-ben 10,4 Mrd Ft**-ot, **2005-ben 18,4 Mrd Ft**-ot fordított a szaktárca és az Állami Foglalkoztatási Szolgálat (ÁFSZ) a cigányság munkaerő-piaci helyzetének javítására. **2006-ban** a megelőző évhez közel álló volt a becsült forrásáfordítás, mintegy 17,6 Mrd Ft. **2007-ben** és az azt követő években pedig az uniós források mozgósításával a romák munkaerő-piaci helyzetének javítására fordítható összegek, valamint az érintett létszám a beszámoló szerint tovább növekedett, azonban ezekre az évekre összesített adatok nem álltak rendelkezésre.²¹

Az Európai Unió által nyújtott támogatások felhasználása

A roma integráció kérdésköre uniós szinten is fontos kérdéssé vált. Az uniós források esetében azonban a romákra fordított összegek nem követhetőek. Speciális pályázatok, amelyek kizárólagosan a romákat érintenék, nincsenek; néhány olyan pályázatról beszélhetünk csupán, amelyek vélhetően a roma célcsoportot jobban érintik. Ide tartoznak pl. a telep-felszámolási programok, a Tanoda Program, a hátrányos helyzetűeket célzó képzési-foglalkoztatási programok. A vizsgálat során az NFÜ-től a romákat érintő pályázatokra vonatkozó adatokat kértük be.²² Az NFT keretein belül kiírt pályázatokból a romák²³ 6,3 Mrd Ft-os támogatást használhattak fel. (Az érintett Operatív Programokat az *1. sz. melléklet* tartalmazza)

HEFOP

A HEFOP 3235 db támogatási szerződéséből 354 esetében képeznek egyértelműen célcsoportot a romák. A megvalósulás helye szerint az észak-alföldi, az észak-magyarországi, valamint a dél-dunántúli régiók kötöttek átlag fölötti számban szerződést. A szerződések számát tekintve megyék szintjén kimagaslik Borsod-Abaúj-Zemplén megye (51 db), majd tőle lemaradva Budapest (33), Szabolcs-Szatmár-Bereg (32) és Baranya megye (31).

A legmagasabb támogatási összeget Budapest szerződtette le az EDUCATIO Kht. 3,6 Mrd forintos központi projektjének köszönhetően. Ezt az egy projektet kivéve Borsod-Abaúj-Zemplén megye vezeti a listát 1,4 Mrd Ft fölötti támogatási összeggel, majd ezt követően jön Zala (1,042 Mrd Ft) és Baranya megye (877 millió Ft), illetve Budapest (859 millió Ft).

A projektgazdák között a támogatási szerződések megoszlása relatíve egyenletes, túlnyomó többségük egy alkalommal nyert támogatást. A legtöbbször a *Khetanipe Egyesület* kötött támogatási szerződést, összesen 5 alkalommal.²⁴

---

²¹ Vö. ÁSZ 2008. 37. old.

²² Az adatbázis összeállítása során minden csoport esetében a megfelelő kulcskifejezésekkel („roma, romák, cigány”) történt annak a megkeresése, hogy mely projektekben képeznek célcsoportot a nők, a romák és a fogyatékossgal élő emberek. Az EUTÉR adatbázisa lehetőséget nyújt arra, hogy a kedvezményezett nevében, a projekt címében és a projekt leírásában keressünk rá az adott szóra.

²³ A pályázati adatbázisban az NFÜ azokat a pályázatokat sorolta egy kategóriába, ahol a pályázó vagy pályázat nevében *cigány*, *roma*, vagy *romák* szó vagy szavak szerepeltek.

²⁴ Vö. ÁSZ 2008. 47. old.

A fent már említett központi projekt révén a támogatás összegét tekintve az EDUCATIO Kht. áll az élen, aki magasan több támogatási összeget kap a többi pályázóhoz képest. Ennek a központi projektnek a kivételével a projektgazdák 3 és 240 millió Ft közötti támogatási összeget szerződtek le. Többségük 25 millió Ft alatti támogatást kap.

Három projektgazda kap magasabb, 200 millió Ft feletti támogatást: az Első Magyar – Dán Termelő Iskola Alapítvány (3 nyertes pályázattal), a Mosonmagyaróvári Egyesített Bölcsődék Intézménye és Szentendre Város Önkormányzata. (57,5% 25 millió Ft alatti, 16,6% 25 és 50 millió Ft közötti, 9,3% 50 és 100 millió Ft közötti, 4,5% 100 és 150 millió Ft közötti, 1,4% 150 és 200 millió Ft közötti és 0,8% 200 és 250 millió Ft közötti támogatási összegben részesül.)

TÁMOP

2010. április 7-ig 103 olyan TÁMOP-projekt kötött támogatási szerződést, amelynek roma emberek képezik a célcsoportját (közvetlenül vagy közvetetten). Ez az összes TÁMOP-szerződés 3,97%-a, továbbá az összes támogatási összeg 1,43%-a.

A megvalósulás helye tekintetében az észak-magyarországi régió (ezen belül is Borsod-Abaúj-Zemplén megye 18 db-bal) szerződte le a legtöbb támogatást. Ezt követi Észak-Alföld (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 12 db, Hajdú-Bihar 10 db), majd a Dél-Dunántúl (Baranya megye 9 db).

A leszerződött támogatási összeg esetében is Észak-Magyarország és azon belül Borsod-Abaúj-Zemplén megye vezet (1,16 Mrd Ft, ill. 691 millió Ft), a második helyen pedig Baranya megye áll 458 millió Ft-tal.

Összesen hét projektgazda kapott kétszer is támogatást, a többi pályázó egy alkalommal kötött támogatási szerződést. A projektgazdák 10 és 100 millió közötti támogatási összeget kaptak. 46-an szerződtek le 25 millió Ft alatti összeget, és összesen tíz projektgazda nyert el 80 millió fölötti támogatást. 100 millió Ft-os támogatást kapott a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ Vas megyében, valamint a Békéscsabai Kulturális Központ.

TIOP

Jellegükből fakadóan romákat célzó pályázatok nincsenek a TIOP-projektek között. Egy projektgazda, a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága azonban pályázatában célul tűzte ki azt, hogy a pécsi Várostarténeti Múzeumban növelni szeretnék a roma résztvevők számát az infrastrukturális fejlesztés után, így ez a projekt közvetett módon érinti a roma lakosságot.

A cigányság foglalkoztatottsági helyzetének javítását szolgáló programok közül a vizsgálatba az alábbiak vontuk be:

- A munkaügyi központok által bonyolított, romákra vagy hátrányos helyzetűekre vonatkozó **komplex munkaerő-piaci programok** – minisztériumi becslés szerint létszám több ezer fő,

- **A közfoglalkoztatásra irányuló programok, közhasznú és közcélú foglalkoztatási programok, amelyekben** a minisztériumi beszámolók szerint meghatározó a romák részvétele, a becslt adatok szerint több tízezer fő évente,
- **PHARE-programok (2006-ig)**, amelyek a tartósan munkanélküliek, romák és hátrányos helyzetűek foglalkoztatottságát (reintegrációját) kívánták elősegíteni és a hazai intézményrendszer EU-s támogatások felhasználására való felkészítését szolgálták,
- **Országos Foglalkoztatási Közalapítvány** foglalkoztathatóság javítását célzó kísérleti roma programjai,
- **Lépj egyet előre!** – ingyenes képzési program alacsony iskolai végzettségűek számára a versenyképes tudás megszerzéséhez,
- **Start programok** (pályakezdő munkanélküliek foglalkoztatásának ösztönzése).

Közhasznú foglalkoztatás²⁵

A 2002 és 2010 közötti időszakban magyarországi cigányság foglalkoztatási esélyeinek növelését a kormányzati gyakorlat az ún. „közmunka-programokra” és a közhasznú foglalkoztatásra, valamint képzési programokra rendelkezésre álló források növelésével kísérte megoldani.

A közhasznú- és közmunka-programok 2002 és 2010 között a térségi fejlesztési programokkal összehangolt formában a munkanélküliségtől különösen sújtott térségekben a települési és cigány kisebbségi önkormányzatok bevonásával valósultak meg. A közhasznú munkaprogramokat a Munkaerőpiaci Alap a decentralizált Foglalkoztatási Alap részéből és tárcaforrásokból finanszírozták. A „közmunka-programokról” a Vidékfejlesztési Minisztérium és a NEFMI Foglalkoztatáspolitikai Államtitkárságtól kaptunk adatokat. A Vidékfejlesztési Minisztérium és jogelődjei 2002 és 2010 között 19,9 Mrd Ft-ot fordítottak „közmunka-programokra”, amelyeken 26.800 fő vett részt, ebből nem ismert a romák száma. A NEFMI adatai szerint a jogelőd szervezetek 76,8 Mrd Ft-ot fordítottak „közmunka-programokra” 2002 és 2010 között, amelyeken 146.620 fő vett részt, ebből 45-46% körüli volt a cigányok aránya. Évekre bontott adatokat nem kaptunk.

A romák foglalkoztatására irányuló erdészeti programokra a vizsgált időszakban 10,6 Mrd Ft-ot használtak fel és 12.119 főt foglalkoztattak, ebből a cigányok arány ugyancsak nem ismert. A felhasznált támogatások összetételét mutatja a következő tábla, Mrd Ft-ban:

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Összesen
Minisztériumok	596,5	522,7	986,2	793,7	920,0	996,8	4.815,9
ÁPV-MNV Zrt.	194,2	305,8	712,4	720,0	700,0	1.000,0	3.632,4
Saját forrás	126,3	249,0	418,3	403,0	408,8	500,2	2.105,6
Összesen	917,0	1.077,5	2.116,9	1.916,7	2.028,8	2.497,0	10.553,9

²⁵

Vö. ÁSZ 2008, 38. old.

A közmunkaprogramok 2007-ben zárult ellenőrzése során az Állami Számvevőszék javasolta a közfoglalkoztatások egységes rendszerének kialakítását, a rendelkezésre álló források egységes kezelését, a pályázati rendszer hatékonyság és eredményesség irányába történő továbbfejlesztését, a rendelkezésre álló szakmai és pénzügyi adatok összehasonlításra és elemzésre alkalmas adatszázssá alakítását. A közfoglalkoztatás pénzügyi és szakmai teljesítésének helyzetéről a közreműködő szervezetek adatszolgáltatása nem biztosította a közmunkapályázatok pénzügyi és szakmai mutatóinak egységes elvű elkülönített kezelését, nem szolgálta a támogatási rendszer átláthatóságát. Az értékteremtő munka teljesítménykövetelményeinek meghatározására, a vállalt továbbfoglalkoztatási kötelezettség teljesítésére, az eljárásrendek számonkérésére és ellenőrzésére, az elszámolási kötelezettségek és a közreműködő szervezetek tevékenységének egységesítésére, felügyeletére nem került sor.²⁶

Szakértői vélemények szerint a cigányság foglalkoztatási instabilitásának fenntartásában komoly szerepe van a foglalkoztatáspolitikának, amely jelentős összegekkel működteti az instabilitást újratermelő támogatási rendszereket. A számítások szerint az évi 8-9 Mrd Ft ráfordítással 2002 és 2004 között évi átlagban (közhasznú munka, közcélú munka keretében) 10-14 ezer fő foglalkoztatását lehetett megoldani. Hasonló nagyságrendet állapított meg az *Autonómia Alapítvány* felmérése 2001-re. Az átlagos foglalkoztatási (támogatási) idő a közhasznú munka esetében 4,5 hónap, a közmunkánál 4 hónap (2002) illetve 5 hónap (2003 és 2004), a közcélú munka esetében pedig 1 hónap.

Út a munkához

A szaktárca 2009 áprilisában elindította az *Út a munkához* programot. A program célja, hogy a rendszeres szociális segélyben részesülő, tartós munkanélküliek (mintegy 200 ezer fő) fokozottabban vegyenek részt a foglalkoztathatóságukat javító programokban, és az eddiginél jóval nagyobb arányban álljanak munkába, vagyis, hogy akik munkára készek és képesek, azok a szociális ellátás ideje alatt is lehetőleg munkát végezzenek és segély helyett munkabért kapjanak. A közfoglalkoztatást az önkormányzatok szervezték meg, 2009. március 31-ig elkészítették erre vonatkozó terveiket. A költségek 95%-át központi állami, a fennmaradó 5%-ot helyi, önkormányzati forrásból finanszírozták. A munkaeszközök beszerzésére külön pályázatok álltak a helyhatóságok rendelkezésére, a foglalkoztatás szervezési, irányítási feladatait pedig országsszerte kétezer közfoglalkoztatás-szervező látta el, akiknek bérköltségét az MPA biztosította. A programban részt vevő közfoglalkoztatottak a munkavégzés idejére munkabért, munka hiányában pedig úgynevezett rendelkezésre állási támogatást kapnak, amelynek összege megegyezik az öregségi nyugdíjminimum összegével.

Munkaerő-piaci programok

Az ÁSZ által 2008-ban készített, a munkaerő-piaci Alap működéséről szóló jelentés szerint „Az egyik legsúlyosabb általános észrevétel a munkaügyi központok működésével szemben,

²⁶

Összefoglaló a közmunkaprogramok támogatására fordított pénzeszközök hasznosulásának ellenőrzéséről (0732)

hogy” szolgáltatásaikból” a legtöbb esetben kizárják a romákat, többen beszámoltak arról, hogy vannak olyan „kivételezettek” a munkanélküliek között, akik már több képzési programban (a képzés ideje alatt utazáshoz, megélhetéshez is kapnak hozzájárulást) is részt vehettek, pedig egyik után sem kezdtek el dolgozni. A cigányokat csak „nehéz célcsoportként” emlegetik a rendszerben és több jel is arra mutat, hogy a diszkrimináció jelei tetten érhetők. Más lehetséges súlyos visszaélésről is kaptam tájékoztatást, amit arra vezetek vissza, hogy “a munkaügyi központ kirendeltségének ügyintézője az ellátásra való jogosultság jogszabályi feltételeinek teljesülését az ügyfél nyilatkozata, valamint az ügyfél által bemutatott iratok alapján állapítja meg. Az igazolások tartalmi elemeit nem ellenőrzi.”²⁷ Ezt némiképp ellensúlyozandó, a 2003-2004. években a szaktárca megbízásából az Európai Szociális Alap Nemzeti Programirányító Iroda Társadalmi Szolgáltató Kht. (továbbiakban: ESZA Kht.) két olyan PHARE-programot hajtott végre, amelyek célcsoportját a hátrányos helyzetűek és a roma népesség képezte:

- „Halmozottan hátrányos helyzetű lakosságcsoportok foglalkoztathatósága és tartós foglalkoztatása” A program keretében két (HU0008–03-02-0001; HU0008–03-02-0013), hátrányos helyzetű roma származású munkanélküliek OKJ-s képzéssel egybekötött foglalkoztatását megvalósító projektet támogattak az észak-magyarországi és az észak-alföldi régiókban, 150 ezer euró, illetve 186 ezer euró összegekben.
- „Küzdelem a munka világából történő kirekesztődés ellen” A program célja a tartós munkanélküliek (különös tekintettel a romákra) foglalkoztatására, komplex munkaerő piaci (re)integrációjára, valamint a helyi, térségi szociális és közösségi szolgáltatások kapacitásbővítésére irányuló projektek támogatása az EU és a FMM közös finanszírozásával.

A program teljes költségvetése 28,8 millió euró, amelynek 44 százaléka hazai társfinanszírozás, 56 százaléka pedig európai uniós támogatás. Ebből 10 millió euróra pályázhattak az önkormányzatok és nonprofit civil szervezetek 2003-ban, 2004-ben pedig 18 millió euró volt a támogatási keret (a forrásfelhasználás 6,2 Mrd Ft volt).

A projektek 2007-ben – az NFÜ megrendelésére – végzett ellenőrzése során²⁸ megállapították: hogy azok előrelépést jelentettek a korábbi projektekhez képest, mert a képzés és foglalkoztatás kombinációját valósították meg. A két projektben összesen 2.731 fő vett részt, kedvezőnek minősítették, hogy 20-30%-os továbbfoglalkoztatási kötelezettséget írtak elő. Nem történt meg az indikátorok teljesítésének megfelelő ellenőrzése és számonkérése. A két projektben az egy résztvevőre jutó havi támogatási összeg 122 ezer, illetve 150 ezer Ft volt, ez magasabb volt, mint az érintett településeken élő alkalmazottak többségének a bére. A támogatásokból a résztvevők a minimálbérnek megfelelő összeget (2002-ben 40 ezer, 2003-ban és 2004-ben 50 ezer Ft) kapták meg, vagyis a programok egy támogatottra jutó havi „működési költségei” elérték a 82 ezer, illetve a 100 ezer Ft-ot.

---

²⁷ Jelentés a Munkaerőpiaci Alap működésének ellenőrzéséről. ÁSZ (2008) (0750)

²⁸ „A PHARE finanszírozású magyarországi roma programok átfogó jellegű ex-post értékelése” Europe Kft., 2008.

Mint már említettük, a foglalkoztatás elősegítésére irányuló PHARE-projektek csak töredék részben támogatták az 50% feletti roma népességű településeket, tehát a pályázatos támogatás a legszegényebbeket elzárta a forrásoktól. A projekteknek szűkös volt szakmakínálata, nagy számban képeztek parkgondozókat, település-fenntartási feladatok ellátására alkalmas segédmunkásokat, míg elenyésző arányban képeztek keresett szakmákat, pl. ácsot, gipszkartonozót, hegesztőt. A munkaerő-piaci képzésekben azok az alacsony iskolai végzettségűek voltak a leginkább alulreprezentálva, akiknek arra a legnagyobb szükségük lett volna. A 8 általánosnál is kevesebb iskolával rendelkezők (akiknek nagyobb része feltételezhetően roma származású) egészen elenyésző arányban vettek részt a szakmai vagy betanító jellegű képzésekben.

Ide kapcsolódnak még a hivatkozott ellenőrzés további tapasztalatai. „A munkaügyi kirendeltségek szerint a roma munkavállalók a munkaközvetítések során nagyon nehéz és hátrányos helyzetben vannak. A bejelentett munkaerőigények döntő többsége – a közhasznú és egyes idényjellegű munkákat kivéve – iskolázottabb s szakképzettséggel, szakmai gyakorlattal rendelkező munkaerőre irányul. Ha mégis kiközvetítenek egy roma származású munkanélkülit, általában nem rendelkezik a megfelelő álláskeresési technikák ismeretével, és főleg a kommunikációs készségek hiányosságai miatt – a kivételektől eltekintve – nem tesz jó benyomást az állásfelvételi interjún. Ám ha ezzel sincs probléma és például egy szakképzett, középfokú, nagy ritkán felsőfokú iskolai végzettségű roma személyről van szó, az érintettek az esetek igen nagy részében szembe találják magukat a sokszor megalapozatlan, de burkolt formájú és nehezen tetten érhető munkáltatói előítéletekkel, diszkriminációval.”²⁹

Lépj egyet előre! Program

A Lépj egyet előre! képzési program elsősorban a szakképzetlen, a legfeljebb alapfokú iskolai végzettségű felnőttek számára nyújt lehetőséget, hogy térítés mentesen olyan szakmai képzettséget szerezzenek, amelyek aktuálisan a legkeresettebbek az adott régió munkaerőpiacán, illetve megszerezhetők a szakképzés megkezdéséhez szükséges közismereti és szakmai kompetenciák. A programban nyújtható támogatás lehet a képzési költség, illetve a tananyag beszerzésének támogatása, vagy pénzbeli juttatás nyújtása a képzés ideje alatt, illetőleg a képzés sikeres befejezése után.

A „*Lépj egyet előre!*” központi program esetében sem áll rendelkezésre pontos adat a kisebbségek részvételi arányára vonatkozóan, de a képzők és a mentorok becslései, továbbá a szaktárca értékelése alapján az akkreditált, illetve felzárkóztató képzésekbe bevontak közel 40 százaléka roma származású.

Az NFT Humánerőforrás Operatív Program (HEFOP) keretében 2006 januárjában indult *Lépj egyet előre!* program finanszírozását 75 százalékban az Európai Unió, az Európai Szociális Alap és 25 százalékban hazai állami források biztosították. A program 2006-2007. évi első

---

²⁹ Uo.

szakaszában a pótlólag bevont forrásokkal együtt összesen 6,2 milliárd forintot fordítottak a programban részt vevő 20.107 felnőtt képzésére. Ennek folytatásaként 2007. szeptembertől 2009. november 14-ig, már a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) TÁMOP 2.1.1. intézkedése keretében valósult meg a *Lépj egyet előre!* kiemelt projekt második üteme. A 2007–2009. évi második képzési periódusban rendelkezésre álló 10,665 milliárd forint újabb 19.837 felnőtt tudásszintjének ingyenes növelését tette lehetővé. A felnőttképzési program második ütemének finanszírozását az addigi gyakorlattól eltérően az Európai Unió nagyobb arányban 85 százalékban vállalta, a magyar állam 15 százalékot biztosított.

START Programok

A munkaerő-piaci tapasztalatok alapján, a foglalkoztatási kereslet ösztönzése érdekében 2006-ban a Szociális és Munkaügyi Minisztérium kezdeményezte a járulékkedvezmények körének bővítésére a START PLUSZ és START EXTRA programot, amelyet 2007. július elsejétől indított el a tárca. A START PLUSZ és START EXTRA programok bevezetésével újabb, munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetű csoportok foglalkoztatásának elősegítése kezdődött meg célzott járulékkedvezmény biztosításával (anyasági ellátásban, ápolási díjban részesülők, ötven év feletti és alacsony iskolai végzettségűek). 2008. december 31-ig START Plusz kártyával 14.162 főt, START Extra kártyával pedig 6.109 főt foglalkoztattak. 2008 októberében összesen 38.927 pályakezdő dolgozott START kártyával. A START programokra 2009-ben 23,5 milliárd Ft állt rendelkezésre, 2010-ben is folytatódtak a START programok.

A Start kártya használat tapasztalatairól készült monitoring jelentés szerint „a Start kártya azon munkavállalók elhelyezkedését támogatja legnagyobb mértékben, akik kevésbé hátrányos helyzetűek munkaerő-piaci szempontból és az ország gazdaságilag fejlettebb régióiban élnek.” Kétséges tehát, hogy a támogatásra szánt összegek felhasználhatóak lesznek-e a legtöbb segítségre szorulóknak esetén, és az is, hogy mai formájában ez a kártyacsalád a hátrányos helyzetű régiókban a gazdasági szereplők bekapcsolódását a foglalkoztatás bővítésébe kellően képes-e ösztönözni?³⁰

Országos Roma Foglalkoztatás-szervező Menedzseri Hálózat kialakítása

Az OFA Kuratóriuma 2004 júniusában hirdette meg pályázatát egy olyan országos roma foglalkoztatás-szervező menedzseri hálózat kialakítására és működtetésére, amely előmozdítja a foglalkoztatást elősegítő intézményrendszer és a civil szervezetek együttműködését, valamint figyelemmel kíséri a megyékben, kistérségekben folyó, a cigányságot érintő foglalkoztatási, munkaerő piaci integrációt célzó programok, intézkedések végrehajtását. A program e szakasza tizenhat munkaügyi központban, 17 fő részvételével fejeződött be. Ezt követően az FMM megbízásából a Foglalkoztatási Hivatal a Munkaerőpiaci Alap Irányító

³⁰

Összefoglaló a Szociális és Munkaügyi Minisztérium megbízásából végzett monitorozást támogató tevékenységről. 2009. szeptember 1. és 2010. május 25. között

Testületének 42/2005 (VII. 6.) határozata alapján a Munkaerőpiaci Alap foglalkoztatási alaprész központi kerete terhére pályázatot hirdetett a roma szervező menedzserek foglalkoztatásának támogatására, melyre a munkaügyi központok nyújthattak be pályázatot. Az OFA által finanszírozott szakasz befejezését követően megkezdődhetett tizenhét fő roma foglalkoztatás szervező menedzser 2006. augusztus 31-ig tartó foglalkoztatása, határozott idejű munkaviszonyban.

Az Országos Roma Foglalkoztatás-szervező Hálózatban dolgozó 17+27 fő roma származású munkatárs feladata a foglalkoztatási törvényben és végrehajtási rendeleteiben megfogalmazottak gyakorlati alkalmazása, valamint a munkaügyi szervezet és a roma partnerszervezetek együttműködésének elősegítése. A 2009-ben elkülönített forrást (193 millió Ft) 2010-ben használják fel a 27 fő köztisztviselői jogállásban történő alkalmazása során.

OFA-programok

Az OFA olyan „minta” programokat kezdeményez és hirdet meg, amelyek a leghátrányosabb helyzetűek foglalkoztatását segítik. Ezek a programok támogatják a vállalkozásokat és az érintett személyeket egyaránt. Az OFA által a legsikeresebbnek ítélt programtípusok (pl. a Pedellus-program, a foglalkoztatás-szervező roma menedzserhálózat kialakítása, valamint a telepési program) is rendkívül lassan terjednek el, és a kísérleti szintű alkalmazás szintjén maradtak.

A már hivatkozott monitoring jelentés szerint az OFA-programok során kialakult „jó gyakorlatok” széles körben történő elterjedésének több körülmény is akadályozta. Az egyik: hogy a foglalkoztatás bővítésében döntően a civilekre alapoztak, a másik: hogy a finanszírozást csak a kísérlet idejére tudták biztosítani, a harmadik pedig, hogy az OFA sohasem vált/lehetett a programok menedzselője és koordinálója, mindvégig „csak” finanszírozó maradt.

A jó gyakorlatok terjedését az akadályozta, hogy a program-logika a felelősséget a foglalkoztatás bővítéséért oda telepítette, ahova azt nem lehet, azaz a civil szervezetekhez. A civil szervezetek megvalósítók és szervezők, de a felelősség mindig a kormányé, amelynek a jó szabályozást és megfelelő finanszírozást kell biztosítani, illetve az önkormányzaté, aminek a helyi munkakínálat bővítésében van fontos szerepe (nem közfoglalkoztatási, hanem általános munkakínálat).

A 2005-ben a programok jelentős részében az általános iskola befejezése melletti gyakorlatszerző, támogatott közhasznú foglalkoztatás volt a legjellemzőbb. Ilyen programokat szerveztek Baranya megyében („Kamipen”), Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (Hátrányos helyzetű munkanélküliek felzárkóztató programja, a „Zsilip” program), Bács-Kiskun megyében („Közösen a parlagnál” és „Virágzó Mélykútért program”), Békés megyében („Roma Start Plusz Program”) és Komárom-Esztergom megyében („Egészséges életmódot Roma Foglalkoztatási Program”).

2006-ban a megyei munkaügyi központok által szervezett, a Munkaerőpiaci Alap Foglalkoztatási Alaprésze megyei decentralizált és központi keretéből támogatott huszonöt komplex munkaerő-piaci programban becslések szerint mintegy ezer roma származású álláskereső vett részt. A roma származású résztvevőkre fordított becsült forrás 501 millió forint. A 2002-2010-es időszakban az OFA 2,872 Mrd Ft-ot használt fel a különböző programok finanszírozására. A programokat a 3. sz. melléklet tartalmazza.

A roma mikro-, kis- és középvállalkozások piaci esélyeinek és versenyképességének javítása

A Gazdasági és Közlekedési Minisztérium (GKM) mindhárom évben (2004-2006) meghirdette pályázatait a hazai roma kisvállalkozások piaci versenyképességét javító fejlesztések és beruházások támogatására. A pályázónak rendelkeznie kellett az Országos Cigány Önkormányzat (OCÖ), vagy a területileg illetékes cigány kisebbségi önkormányzat (CKÖ) támogató levelével. Az ajánlásnak tartalmaznia kellett, hogy a vállalkozás eddigi tevékenysége során hogyan járult hozzá a helyi roma közösség gazdasági és társadalmi integrációjához, valamint, hogy a vállalkozás foglalkoztatott-e korábban roma munkavállalókat. A támogatások finanszírozása a Kis- és Középvállalkozó Célelőirányzat keretének terhére történt. 2004 és 2006 között összesen 943 millió Ft-ot használtak fel a romákat foglalkoztató mikro-, kis- és középvállalkozások támogatására, amelyből több mint 500 új munkahely létesült.

2007-ben a GKM pályázata elsősorban az ingatlanfejlesztésekre, gépek, berendezések és haszongépjárművek beszerzésére, informatikai fejlesztésre irányult. A program – a korábbi évekhez hasonlóan – sikeres volt. Összesen 291 pályázat érkezett 998 millió Ft támogatási igénnyel. A rendelkezésre álló 245 millió Ft 61 pályázó támogatását tette lehetővé. A pályázati bíráló bizottság munkájában a kormányzati képviselők mellett részt vettek az OCÖ, illetve a MCKA delegáltjai is.

A Gazdasági és Közlekedési Minisztérium roma vállalkozás fejlesztési programja

Pályázat kódja	Beérkezett pályázatok száma* db	Támogatott pályázatok száma db	Elnyert támogatás összege** MFt	Támogatott fejlesztés összköltsége MFt
SZVP-2003-R	161	77	203	402,9
SZVP-2004-R	284	102	278,6	805,8
SZVP-2005-R	227	79	218,3	360,9
SZVP-2006-R	382	75	243,1	440,8
KKC-2007-R	291	61	245	434,9
KKC-2008-R	237	73	300	488,2
KKC-2008-R***	1	1	4	6,4

KKC-2008-R- 2****	31	7	24,4	61,2
Összesen:	15983	468	1492	2939,9

Forrás: MVF Kht., MAG Zrt. adatszolgáltatása alapján, NFGM

* Beérkezett pályázatok száma a MAG Zrt. által saját hatáskörben elutasított pályázatait is tartalmazza

** Elnyert támogatás összege: a KKC-2007-R kódszámú pályázatoknál a pályázati díjakra vonatkozó 100 ezer Ft-os támogatással együtt szerepel.

*** A pályázó felülvizsgálatot kért, és igazolni tudta, hogy a pályázatának az elutasítása hibás információ alapján történt. A döntéshozó jóváhagyta a támogatást, de mivel a konstrukció pénzügyi lezárása megtörtént, ezért a támogatás folyósítása a KKC 2009. évi működési költségei terhére került elszámolásra.

**** 2008-ban meghirdetett, de 2009-ben döntött pályázatok eredményei

Gazdasági háttér megteremtése, helyi gazdaságfejlesztési kísérletek

Már a foglalkoztatás elősegítését célzó PHARE-programok vizsgálata során felmerült, hogy azok jó része kimerült a képzésben, vagy a közfoglalkoztatás szervezésében és hiányoztak a tartós foglalkoztatást biztosító helyi gazdasági háttér kialakítására való törekvések. A források megosztásakor azok jelentős hányada a szociális, illetve az esélyegyenlőségi problémakör szükségképpen rövidtávú eszközrendszerének vált kiegészítőjévé. A roma célcsoportot is magában foglaló projektek nagyjából teljesen elkülönültek a gazdasági-regionális fejlesztést szolgáló projektektől. Azonban már vannak kedvező tapasztalatok az állami és a magán finanszírozású kezdeményezések terén.

Az OFA szociális szövetkezet programja

Az európai tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a szövetkezetek – szociális szövetkezetek – a foglalkoztatáspolitikai, a regionális, a vidékfejlesztési, az agrár-, a környezetvédelmi politikai keretei között felmerülő problémák megoldásának, illetve a kiegyensúlyozásának egyik eszközét jelenthetik. A munkanélküliség kezelésében, a foglalkoztatás elősegítésében – különösen a hátrányokkal rendelkező társadalmi csoportok esetében – a szövetkezés, a szövetkezeti formában való jövedelemtermelés megoldást jelenthet. Az egyes programok azt bizonyítják, hogy az „önellátás” bizonyos elemei áru- illetve szolgáltatás termelővé válhatnak, és megfelelő hálózatok kiépítésével ezek az áru- és szolgáltatásmennyiségek becsatornázhatóak a kistérségi, régiós, hazai vagy akár nemzetközi gazdasági vérkeringésbe. Mindezt jól szolgálja, hogy a 2010-es szabályozás lehetővé teszi többségi állami, illetve önkormányzati tulajdonú cégeknél a foglalkoztatás 95%-os bértámogatását, illetve hogy a RAT bértámogatásként funkcionálhat bármilyen gazdasági vállalkozásnál.

A helyi gazdaságfejlesztés elemi változata – ami azonban az országban sok helyen funkcionál – a szociális földprogram továbbfejlesztése közösségi alapon végzett élelmiszer-termelésé. A szociális földprogram nem vállalkozási tevékenység, hanem szociális ellátási forma, amely a család saját munkájával történő önellátását támogatja.

Az idők során azonban a települési önkormányzatok olyan felszerelési hátteret „pályáztak össze” illetve olyan nagyságú földterületeket szereztek meg a program céljaira, amely már szinte kikényszerítette a továbblépést és – általában szövetkezeti formában – az árutermelés beindítását. A program továbbfejlődésének gátja a földterület hiánya, ezért szükséges lenne, hogy a Nemzeti Földalap a közösségi, foglalkoztatás bővítő célú földigények kielégítését támogassa.³¹

Még ritka az olyan magánkezdeményezésű program, ami a hatékony gazdasági fejlődést segíti a nehéz helyzetben lévő romák és nem romák között. Jó példával a magánalapítványok – mint az *Autonómia Alapítvány* vagy a *Polgár Alapítvány az Esélyekért* – járnak elől, amelyek döntően mezőgazdasági projekteket támogatnak kamatmentes hitelekkel és vissza nem térítendő támogatásokkal (pl. az igríci romák uborkatermelése).

3. A cigányság képzettségének növelésére irányuló támogatások

3.1. Általános helyzetkép

Napjainkban a képzettséghez, végzettséghez való hozzájutás társadalmi egyenlőtlenségei Magyarországon jelentősek. Ezek egy része a család anyagi helyzetéből és a szülők iskolázottságából adódik, emellett azonban – más országokkal összehasonlítva – Magyarországon az oktatási rendszer sokkal kevésbé képes a családi háttér egyenlőtlenségeit tompítani, sőt szegregációs mechanizmusain keresztül még fel is erősíti azt. Mindez legsúlyosabban a roma gyermekek esetében érvényesül, mert itt a hátrányos családi helyzet és a kistelepüléseken élők nagy aránya mellett a szegregált oktatás is hátrányt jelent. Ezekben a településeken az alapfokú közoktatás személyi és tárgyi infrastruktúrája elmarad az országos átlaghoz képest, a társadalmi integráció szempontjából fontos első intézmény, az óvoda (férőhelyek) hiánya pedig további hátrányokat okoz.

A magyar közoktatás egyik legsúlyosabb problémája a hátrányos helyzetű, köztük roma gyermekek alacsony eredményességű oktatása. A javítás egyik fontos feltétele lenne, hogy az oktatási rendszer az átlagosnál több erőforrást fordítson ezen tanulók képzésére. Az otthonról hozott hátrányok ellensúlyozása egyebek mellett több személyes tanári figyelmet, és ezáltal több tanári munkaidőt, valamint korszerű pedagógiai módszerek alkalmazását igényelné. A hátrányos helyzetű diákokat nagy arányban oktató iskolákban akár a pedagógusok továbbképzése, vagy a legjobb tanárok megfizetése, az alacsonyabb osztálylétszámok, esetleg kisebb tanári óraszámok bevezetése egyaránt többletkiadásokat igényelnének. A költségvetési támogatások azt mutatják, hogy az iskolák finanszírozásában ezek a szempontok nem érvényesülnek.

---

³¹ Összefoglaló a Szociális és Munkaiügyi Minisztérium megbízásából végzett monitorozást támogató tevékenységről. 2009. szeptember 1. és 2010. május 25. között

A hátrányos helyzetű diákok oktatásának finanszírozását tekintve a három legfontosabb kérdés, hogy milyen mértékűek a támogatások, illetve milyen a támogatások elosztása (más szóval a támogatásokat ténylegesen a megcélzott diákok oktatására fordítja-e az oktatási rendszer), illetve mennyire hatékony a támogatások felhasználása. Az utóbbi két kérdés megválaszolásához jelenleg még nem állnak rendelkezésre megfelelő adatok, azt azonban érdemes megjegyezni, hogy a normatív támogatások esetében a többlettámogatásokat az önkormányzatoknak nem kell szükségképpen azokra az iskolákra fordítaniuk, amelyek tanulói után a támogatást igénybe vették.

3.2. A cigányság képzettségének alakulása

A romák oktatásáról statisztikai adatokkal nem, és – a téma oktatáspolitikai jelentősége ellenére – felmérések adataival is csak korlátozott mértékben rendelkezünk. Az oktatási statisztikák 1993 óta nem tartalmazhatnak roma tanulókra vonatkozó adatokat a személyes adatok védelme miatt. Az információhiányon túl gondot okoz, hogy a roma gyermekek oktatási problémái együtt jelentkeznek a szegény, hátrányos helyzetű rétegek, magas reprezentáltságuk miatt pedig az enyhe fokban értelmi fogyatékosokéval is.

Óvodába a három-ötéves gyermekek közül országosan 88%, a roma gyerekek közül csak 42% jár. Egy 2002-ben végzett vizsgálat eredményei szerint az általános iskola befejezése után a roma gyerekek 15%-a nem folytatja tanulmányait, míg a továbbtanulók 57%-a szakképző intézménybe megy, és csak 20%-a tanul középiskolában. A roma fiataloknak mindössze 2%-a tanul felsőoktatási intézményben. A becslések szerint 1999-ben a tanköteles korúak 11%-a volt roma, és napjainkban közelít a 20%-hoz.³²

3.3. Finanszírozási rendszer – szükségletek és korlátok

A cigányság oktatási támogatásának középpontjában az esélyegyenlőség és a tehetséggondozás áll. Ezeket a feladatokat részben az iskolák támogatásával, részben a roma tanulóknak adott ösztöndíjakkal szándékoztak megoldani.

A kisebbségi oktatás finanszírozási rendszere nehezen áttekinthető, többszörös (normatívák, alapítványok, uniós források) rendszer, melyben a normatív oktatás-finanszírozás elemei keverednek az elkülönült kisebbségi programfinanszírozás elemeivel. Ebben a rendszerben a cigány tanulók oktatásának finanszírozása, illetve támogatása nem különül el az összes oktatási ráfordítástól, tehát nem lehet meghatározni a roma gyermekekre, illetve a hátrányos helyzetűek közül a cigány gyermekekre történt ráfordításokat, kivételt képeznek az MCKA (MNEKK) által a cigány tanulók részére folyósított ösztöndíjak.

Az Állami Számvevőszék 2006-ban készült jelentése³³ szerint a közoktatási feladatok ellátását segítő normatív állami **hozzájárulások, támogatások rendszere** az elmúlt években

³² Az eredményeket vö. Cristoph Pan (2002): In. Tízéves a kisebbségi törvény, MNEKK 2003.

³³ ÁSZ (2006): A kistéleplések iskola-előkészítési, általános iskolai oktatási feltételeinek ellenőrzési tapasztalatairól (0625)

változott, módosult, a normatívák igénylési jogcímeinek, az igénybevétel és az elszámolás feltételeinek évente változó előírásai az igénylés, elszámolás és ellenőrzés szempontjából is áttekinthetetlen rendszert alkotnak. **A közoktatás decentralizált irányítási rendszerében a közoktatás szereplői döntésének befolyásolásában, az állami preferenciák kifejezésében meghatározó szerepe van a pénzügyi támogatások rendszerének, egyes elemei változásának.** A feladatok finanszírozásában az állam kiemelt szerepét jelzi a normatív állami hozzájárulások fajlagos értékeinek, a központosított és kötött felhasználású támogatások összegének növekedése, jogcímeinek bővülése. **A feladatok ellátását segítő finanszírozás elemei változtak, bővültek, ezzel párhuzamosan egyre bonyolultabbá, a kistéleplések önkormányzati hivatalai, pénzügyi apparátusai számára nehezebben kezelhetővé vált a rendszer.**³⁴

A kistélepléseken, ahol a leghátrányosabb helyzetű roma gyermekek élnek az iskolafenntartás aránytalanul költségessé vált, ezzel párhuzamosan romlottak/romlanak a képzés pedagógia és technikai feltételei. Az ÁSZ már hivatkozott, 2006-os jelentése szerint az 1000 főnél kisebb állandó lakónépességű 1695 település – az önkormányzatok 53,2%-a – az alapfokú képzésre 24 Mrd Ft-ot, a közoktatással kapcsolatos ráfordítások 4,2%-át használta fel. A 2005/2006-os tanévben az óvodák több mint ötödét, az általános iskoláknak pedig mintegy 16%-át működtették ezen önkormányzatok. A feladatok ellátásához igényelt állami hozzájárulások, támogatások a működtetéssel kapcsolatos ráfordításoknak 2004-ben csak 68%-át fedezték. A hiányzó források pótlását segítette az ellenőrzött önkormányzatok mintegy felénél az „Önhibáján kívül hátrányos helyzetű települések” (ÖNHÍKI) címén elnyert támogatás, amit 2004. évben közel háromnegyed részben közoktatási intézményeik működési kiadására használtak fel.

A 2004-es adatokra épülő szimulációs eredmények azt mutatták, hogy egy tipikus városi iskola pénzügyi lehetőségeit az integrációs normatíva 1,4–5 százalékkal, a képességkibontakoztató normatíva pedig 1–3,8 százalékkal növelhette, a hátrányos helyzetű diákok részarányától függően, a falusi iskolák esetében az arányok 1,5–7,5 és 1–4 százalék körül mozoghattak. Ez iskolánként a városok esetében 1–5 millió forintos, a falvaknál 0,6–4,5 millió forintos többletet jelenthetett. A normatív támogatás tehát elegendő lehetett évente néhány pedagógus továbbképzésére, arra azonban aligha, hogy az iskola a pedagógusok keresetét számottevően növelje, vagy a tanári óraszámokat csökkentse.³⁵

A 2009/2010-es tanévben 328 ezer óvodást, 774 ezer nappali tagozatos általános iskolást, 139 ezer szakiskolai, 273 ezer szakközépiskolai és 201 ezer gimnáziumi tanulót tartott nyilván az oktatás-statisztika.³⁶ Az egy főre jutó átlagos költség óvodában 609 ezer, általános iskolában 585 ezer, középiskolában 541 ezer Ft volt. Az egyes intézmények éves fenntartási költségei 2009-ben a következőképpen alakultak óvodák 187 Mrd Ft, általános iskolák 433 Mrd Ft és

---

³⁴ *A kistéleplések iskola-előkészítési, általános iskolai oktatási feltételeinek ellenőrzési tapasztalatairól.* ÁSZ, 2006, 19.o.

³⁵ *Oktatási Évkönyv 2006,* Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI)

³⁶ *Oktatás-statisztikai évkönyv 2009/2010,* NEFMI, Budapest, 2010.

középiskolák 252 Mrd Ft. A három intézmény típus fenntartására 2009-ben 872 Mrd Ft-ot költött az államháztartás. A hátrányos helyzetű gyermekekre (10%-kal számolva) jutó ráfordítások (281 Mrd Ft) 10%-os emelése 28 Mrd Ft többlet kiadást igényelne.

A 2009/2010-es tanévben a hátrányos helyzetű gyermekek aránya az általános iskolákban elérte az 1/3-ot, az óvodákban és a szakiskolákban a 29%-ot, a halmozottan hátrányos helyzetűek aránya az előbbi sorrend szerint 14 és 11% volt. 2004 óta a hátrányos helyzetű gyermekek aránya mindegyik intézmény típusban legalább 10%-kal növekedett. A legnagyobb arányban cigány lakosságú megyékben a hátrányos helyzetű tanulók aránya már elérte a 40%-ot (Borsod-Abaúj-Zemplén, illetve Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben).

3.4. Oktatási programok, törekvések

A romaintegrációs programok egyik legsikeresebb területének számít a cigány származású tanulók ösztöndíjjal történő támogatása, amely 1996 óta működik, azonban erre a területre is jellemző a sokcsatornás megoldás.

A finanszírozás az esélyegyenlőségi elvek alapján történik, tehát itt is a hátrányos helyzetűek között szerepelnek a cigányok. 2007-től a hátrányos helyzetű tanulókat már be lehet vonni az adatgyűjtésbe. Az oktatási esélyegyenlőségi programok célcsoportja – etnikai hovatartozástól függetlenül – minden esetben a halmozottan hátrányos helyzetűnek, illetve a hátrányos helyzetűnek minősülő tanulók csoportja, melyet a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. tv. 121. § 14. pontja határoz meg. Az oktatási integrációs program fő pillérei: a pedagógiai módszertani megújulás, a jogi szabályozás és a pénzügyi ösztönzők.

A támogatások feltétele a 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 39/D, 39/E §-ában meghatározott követelmények és az Integrációs Pedagógiai Program szerinti képesség-kibontakoztató vagy integrációs felkészítés szervezése. 2009-ben 1600 közoktatási intézményt, 300.000 tanulót, és mintegy 13.000 pedagógust érint az oktatási integráció. Az általános iskolák egynegyede kapcsolódott be a programba, az óvodák és középiskolák részvétele is növekszik. 2010-re további 300 intézmény jelezte részvételét.

Az oktatási integrációs programok

- Integrációs és képesség-kibontakoztató felkészítés,
- óvodai fejlesztő program,
- pedagógusok kiegészítő illetménye.

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium (OKM) szakmai és intézményi szinten összefüggő, komplex rendszert épített ki az elmúlt években és működtet ma is a hátrányos helyzetű gyermekek integrációja érdekében. A rendszer elemei egymásra épülnek, és egymás működését kiegészítik. Az intézkedések a sürgős megoldást, változtatást igénylő problémákra reagálnak, és hozzájárulnak a roma gyermekek integrációjának megvalósulásához. Az oktatás területén a tárca által kezdeményezett és megvalósított legfontosabb projektek a következők.

Az integrált oktatás finanszírozása

Az integrált oktatás támogatása érdekében a vizsgált időszakban számos intézkedés történt, amelyek a finanszírozásban is tükröződnek. A 2003/04-es tanévben csak 9.935 főre igényeltek integrációs, és 28.307 főre képesség-kibontakoztató normatívát. Az integrációs normatíva 2007-től pályázat alapú, ellenőrizhető céltámogatás. Az erre fordított támogatások folyamatos növekedése mellett bevezették a pedagógusok **illetménypótlékát**, ill. a gyermekek iskolai sikerességét ösztönző **óvodáztatási támogatását**, valamint az integrációs és képesség-kibontakoztató program hatókörébe bekerültek az **óvodák** és a **középiskolák** is.

Integrációs célú közoktatási források 2003–2010 / Mrd Ft³⁷

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
integrációs normatíva / 2007-től támogatás	0,609	1,15	1,382	1,56	1,478	2,359	3,8	2,9
képesség-kibontakoztató normatíva /2007-től támogatás	0,571	0,564	0,559	0,4	0,1952			
óvodai fejlesztő program					0,652			
bérpótlék az integrációs rendszerben résztvevő intézményekben dolgozó pedagógusok részére							3,72	3,6
*beóvodáztatási támogatás							0,76	n.a.
Összesen	1,181	1,714	1,941	1,96	2,3252	2,359	8,28	6,5
Mindösszesen	26,2 Mrd Ft							

Fejezeti kezelésű előirányzatok

Az OKM hatáskörébe tartozó hazai és uniós pályázati források folyamatosan növekedtek. Az OKM kezelésében lévő fejezeti esélyegyenlőségi források nagysága és aránya viszont jelentősen csökkent az elmúlt években. Ezeket forrásokat hazai pályázati célprogramokra csoportosították át.

Az OKM közoktatási esélyegyenlőségi fejezeti kezelésű előirányzatai (Mrd Ft)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Fejezeti kezelésű előirányzat*	0,728	0,300	1,000	2,075	2,005	2,470	2,228	2,260

*Tartalmazza az Útravaló ösztöndíjprogram forrásainak nagy részét – évente mintegy 2 Mrd Ft-ot.

Forrás: Útravaló források táblázata

³⁷

Vö. ÁSZ 2008, 41-42. old.

Ösztöndíjprogramok

2002 és 2010 között a hátrányos helyzetű roma fiatalok az általános iskola felső tagozatától kezdődően egészen a felsőoktatásig részesülhettek ösztöndíjban. Munkamegosztás érvényesült az MCKA, a MNEKK, az OM és az IM között. Az ösztöndíjprogram évről évre folyamatosan bővült. A 2002/2003-as tanév I. félévében 18.911 fő kapott ösztöndíj-támogatást.

Az ösztöndíjpályázatokat zömét 2004-ig az MCKA, a 2005/2006-os tanévtől pedig már a MNEKK bonyolította le. A 2005/2006-os tanévben és az azt megelőző két tanévben, évi átlagban mintegy 18 ezren általános iskolai, mintegy 12-13 ezren középiskolai és 4-5 ezren felsőfokú tanulmányaikhoz kaptak ösztöndíjat. A 2003/2004-es tanévben volt a legmagasabb az ösztöndíjasok száma, amely meghaladta 35.600 főt, azóta számuk csökkenést mutat. A költségvetési ráfordítások a 2001. évi 591 M Ft-ról a 2004-es évre 1102 millió Ft-ra növekedtek, a 2005-ös évben 1095 millió Ft-ot értek el. 2006-tól jelentős forráscsökkenés kezdődött és azóta az ösztöndíj támogatások összege 300 és 400 millió Ft között mozog. A korábbi évek gyakorlatától eltérően a tanulmányi ösztöndíjra 2007. évtől kezdődően egy tanévben csak egy alkalommal lehet pályázni. A 2007. évi tanulmányi ösztöndíj pályázat kapcsán megítélt támogatások kifizetésére 2008 januárjában került sor. Az MCKA-hoz 17.100 ösztöndíj pályázat érkezett 2009-ben. A pályázatok feldolgozása után a tanulók ösztöndíjaikat 2010 márciusában kaptak meg.

Útravaló ösztöndíjprogram³⁸

A 2005-ben indult ösztöndíj program célja a hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségének elősegítése, a továbbtanulás, szakma, érettségi és diploma szerzési esélyek javítása, valamint a természettudományos érdeklődésű tanulók tehetséggondozása mentortanárok révén. Az Ösztöndíjprogramban való részvételre a hátrányos helyzetű diákok és mentoraik közösen pályázhatnak az oktatási intézményeken keresztül, s mindketten ösztöndíjban részesülhetnek. Az Ösztöndíjprogram keretében három esélyegyenlőségi és egy tehetséggondozó alprogram működik. A programban folyamatosan mintegy 20.000 tanuló és közel 11.000 mentor-pedagógus vesz részt. Az esélyegyenlőségi alprogramokban a mentorok egységesen 5.000 Ft/hó díjazásban részesülnek. A tanulók az Út a szakmához alprogramban havonta 4.000 Ft, az Út a középiskolába alprogramban 3.500, az Út az érettségihez alprogramban 4.500 Ft ösztöndíjat kapnak. Az Út a tudományhoz alprogramban intézményenként max. 500.000 Ft-ot lehet megpályázni, melyet igény esetén akár ösztöndíjfizetésre is használhatnak.

Útravaló ösztöndíj programok támogatása, millió Ft

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Út a középiskolába	0,750	1,925	2,177	2,023	1,089	1,355*

³⁸

Vö. ÁSZ 2008, 41. old.

Út az érettségéhez						
Út a tudományhoz						
Út a szakmához			0,220	0,541	0,397	0,450
Összesen:	0,750	1,925	2,3968	2,564	1,486	1,805
Mindösszesen:	10,92					

*415 M Ft zárolás történt, feloldása döntés alatt

Felsőoktatási mentorprogram³⁹

2005 óta működik a hátrányos helyzetű fiatalok felsőfokú tanulmányait elősegítő esélyegyenlőségi program. A Mentorprogramot a tárca megbízásából a HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány működteti. A program célja az érintett fiatalok felsőfokú tanintézménybe való bekerülési esélyeinek növelése. A Mentorprogram lebonyolítójának tevékenységével az esélyegyenlőségi szakterület nem ért egyet, a program szakmai színvonalát és hatékonyságát nem tartja megfelelőnek. Az elszámolásokkal kapcsolatban számos kifogással élt.

A juttatások a mentoroknak járnak:

- intézményi mentor: 10.000 Ft/hó
- régiós koordinátor mentor: 40.000 Ft/hó

A mentorprogram támogatásai (Mrd Ft)

2005	2006	2007	2008	2009	2010
0,014	0,022	0,081	0,03	0,066	0,050

Uniós források

A közoktatási integrációs, esélyegyenlőségi programokra szánt források a nemzeti fejlesztési terv első szakaszában 7,7 Mrd Ft-ot tettek ki, a második szakaszban közel 40 Mrd Ft-ra emelkedtek. A fejlesztési időszak feléig ebből mintegy 22 Mrd Ft-t használtak fel, illetve szerződtek le. Az oktatási kiemelt projektek közül csak az esélyegyenlőségi projekt (TÁMOP 3.3.1 – I. szakasz) zárult le, folytatását az NGM nem javasolta.

Tanoda Program⁴⁰

A tanodák több mint egy évtizede működnek, a tanodai programok támogatása 2003-tól indult meg a PHARE keretében, az első jelentősebb támogatást az Nemzeti Fejlesztési Tervben a HEFOP 2.1.4 és HEFOP 2.1.4.b pályázatok biztosították. A HEFOP 2.1.4-ből megítélt támogatás hazai része 84 millió Ft, a HEFOP–2.1.4/B-ből a hazai rész 218 millió Ft volt. A

³⁹ Vö. ÁSZ 2008. 47-48. old.

⁴⁰ Vö. ÁSZ 2008, 44. old.

tanodák támogatására a 2007-2008-as terv alapján összesen 1,5 milliárd Ft volt felhasználható, a 2007-2013-ig tartó időszakra pedig 5,188 Mrd Ft áll rendelkezésre.

A civil szervezetek által kezdeményezett és működtetett tanodák a halmozottan hátrányos helyzetű, a gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló roma tanulók általános iskolai és középiskolai tanulmányi sikerességéhez, iskolai lemorzsolódásuk csökkentéséhez nagyban hozzájárulnak. A tanoda a résztvevők személyes oktatási igényeihez alkalmazkodó oktatási-nevelési forma.

A HEFOP pályázati programjai keretében 2004–2007 között összesen 67 szervezet kapott tanoda programok működtetéséhez támogatást, amelyek többsége ismert és elismert civil szervezet, kisebbségi önkormányzat, segélyszervezet, de támogatást nyert katolikus plébánia is. A megítélt támogatás összesen 1,150 Mrd Ft volt.

A Tanoda Programok lebonyolítása nehézségekbe ütközött. Részben a pályázó civil szervezetek projekt-lebonyolítási, elszámolási gyakorlatának és tapasztalatának hiánya, részben az uniós támogatások adminisztrációs nehézségei, a pénzügyi elszámolások, valamint a folyósítás elhúzódása a tanodák finanszírozásában, fenntarthatóságában súlyos problémákat okoztak. A tanodák és a működtető szervezetek (kivéve a tökeerős üzemeltetőket) eladósodtak, pénzügyi válságba kerültek az átutalások elhúzódása és két pályázat közötti pénzhiány miatt.

Az NFÜ a TÁMOP 3.3.5 „A Tanoda programok támogatása” 2009. márciusi pályázata keretében 101 pályázatot nyújtottak be és 60 projektet támogattak összesen 1,3 Mrd Ft összegben. Az elérhető támogatás összege: minimum 14 millió Ft és maximum 22 millió Ft volt. A 33 leghátrányosabb helyzetű kistérségben a TÁMOP 3.3.7 keretében 17 tanodaprojekt előzetes jóváhagyása történt meg.

Az „Utolsó padból” program⁴¹

A program célja a nem fogyatékos gyermekek enyhe fokban fogyatékosra minősítésének megelőzése, valamint az enyhén értelmi fogyatékos tanulókkal foglalkozó általános iskolában egy tanévet már eltöltött tanulók felülvizsgálata s a többségi általános iskolába való visszahelyezésre alkalmas tanulók kiválasztása. 2004-ben a minisztérium megbízásából, független szakértők által végzett, soron kívüli felülvizsgálatokon megvizsgált 2100 gyermek tizenegy százalékánál állapították meg, hogy nem értelmi fogyatékos, így 222-en visszakerültek a normál tantervű oktatásba. A 2005-ös beiskolázási adatok alapján az enyhe mértékben értelmi fogyatékosra minősítésben tizenkét százalékos csökkenés volt tapasztalható országosan. A program középpontjában megkezdtek a normatív finanszírozás és az egységes pedagógiai diagnosztika rendszerének átalakítását célzó tevékenységek

---

⁴¹ Vö. ÁSZ 2008, 42. old., valamint a szintén ott hivatkozott Ferge Zsuzsa (2007): A sokgyerekesek 60%-a szegény. (Interjú) <http://www.romaweb.hu>

előkészítését. A diagnosztikai rendszer kidolgozása érdekében 2006 márciusában létrejött egy tárcaközi megállapodás.

Az Integrált Pedagógiai Rendszer a felsőoktatásban

A felsőoktatási intézményekben bevezethető pedagógus alapképzési modulok az együttnevelés pedagógiai esélyeit jelentősen növelik. A projekt 2004 és 2008 között valósult meg. Induláskor a cél tizenegy akkreditált pedagógus-továbbképzési csomag elkészítése, 8.100 tanár és 165 mentor, valamint 150 oktatási szakértő kiképzése volt.

2006-ban elkészült „Az integrált nevelés pedagógiai, jogi és társadalmi háttere” című pedagógusképzési csomag. 2006 elején az előirányzott 10 helyett 12 felsőoktatási intézménnyel jött létre szerződés a programcsomagok kipróbálására. Közülük négy pedagógusképző intézményben: ELTE Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar, Berzsenyi Dániel Főiskola, Miskolci Egyetem, Pannon Egyetem. További hét intézmény (Pécsi Tudományegyetem BTK, Eszterházy Károly Főiskola, Szegedi Tudományegyetem BTK, Eötvös József Főiskola, NYME Benedek Elek Pedagógiai Főiskolai Kar, Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar, Debreceni Egyetem BTK) pedig 2006 szeptemberében csatlakozott a programhoz. Közbeszerzési eljárásban nyert szervezetek által delegált, összesen 155 fő képző és mentor felkészítése történt meg az IPR elemeit ismertető tíz témakörben akkreditált pedagógus-továbbképzések megtartására, valamint a képzést követő 20-20 órás intézményi mentorálásra.

Intézményfejlesztés

A hátrányos helyzetű roma fiatalok eredményes általános és középfokú oktatásához a szaktárca által meghirdetett, kollégiumi férőhely fejlesztési program 2002-ben befejeződött. PHARE-támogatással (296 ezer euró) Szolnokon elkészült kollégiumban 80, az ózdiban 120 diák helyezhető el.

A Gandhi Közalapítványi Gimnázium⁴² és Kollégium oktatási épülete 2002 áprilisában elkészült. Az új épületszárny kialakítása 470 millió Ft, a gimnázium és alapítvány működtetése 93 millió Ft volt. Összes költség: 563 millió Ft. A Gandhi Gimnázium működtetéséhez a tárca 2003-ban 90 millió Ft támogatást nyújtott. Az intézmény a kormányprogramban, illetve az ágazati célokban, tervekben megfogalmazott feladatok ellátásán túlmenően térítésmentesen nyújtott szolgáltatásokat (nyelvi és kommunikációs képzést, könyvtárfejlesztést, tanórán kívüli képzési és kulturális programokat, tanulók utaztatását, hagyományőrző programokat, szociálisan hátrányos helyzetű tanulók támogatását, felzárkóztató programokat stb.) a hátrányos helyzetű roma tanulók számára. A támogatás e feladatok ellátását, szolgálta, továbbá a középiskola és kollégium működtetéséhez szükséges kiadások finanszírozását (szociális munkások és oktatók bérezése, tanulmányi és igazgatási apparátus működtetése, vagyonbiztosítás, ingóeszközök beszerzése és karbantartása stb.).

---

⁴²

Vö. ÁSZ 2008, 44. old.

Az óvodai férőhelyek bővítése

Az iskola sikerességének egyik legfontosabb feltétele a család és az iskola közötti együttműködés, amihez a cigányul is beszélő roma dajka, gondozónő, óvónő közreműködése hozzájárulhat. A projekt célja az oktatás minőségében meglévő különbségek csökkentése különösen a hátrányos helyzetű, férőhelyhiánnyal küszködő kistérségekben. 2004-2005-ben összesen negyvenhétmillió euró összegben kilencvenegy támogatási szerződést kötöttek meg. 2005-től a roma gyermekeket jelentős arányban nevelő óvodák számára speciális dajkaképző programok kidolgozása és finanszírozása kezdődött meg. 2006-ban a program tovább folytatódott.

Óvodáztatási támogatás

2009. január 1-től a halmozottan hátrányos helyzetű gyermek után támogatás igényelhető, ha a gyermek legkésőbb negyedik életévében óvodába jár. Az óvodáztatási támogatás összege első alkalommal 20.000 Ft, a további alkalmakkor pedig 10.000 Ft. Az óvodáztatási támogatás összege 760 millió Ft volt.

Arany János Program⁴³

Az Arany János Országos Tehetséggondozó Program Roma Kollégiumi Alprogramja (AJKP) felmenőrendszerben 2002. évben három intézményben (Collegium Martineum Középiskolai Tehetséggondozó Kollégium, Don Bosco Általános és Szakképző Iskola és Kollégium, Vay Ádám Gimnázium, Szakközépiskola és Gimnázium) folyt. A programban részt vevő intézmények a kollégiumi normatíva kétszeresét vehették igénybe. 2003-tól a program középpontjába a települési hátrányok helyett a tanulói hátrányos helyzet került. Az AJKP-hoz háromszoros kollégiumi normatíva járt (990 ezer forint). A programra való jelentkezés feltétele volt egy tanodával vállalt konzorciumi partnerség.

2007 szeptemberében indult meg a Halmozottan Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Kollégiumi – Szakiskolai Programja (AJKSZP). A halmozottan hátrányos helyzetű, szakiskolások támogatási programjában 75 diák vett részt a 2007-2008-as tanévben. A cél az AJKSZP-ba belépő diákok körében az iskolai lemorzsolódás csökkentése, ennek érdekében a részt vevő intézmények vállalják, a belépő évfolyamok esetében a tanulók legalább 85 százalékát versenyképes szakmához juttatják.

A Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Tehetséggondozó Programjához 2009-ben 3 Mrd Ft-ot biztosítottak. A program célja, hogy nagyobb arányban tanulhassanak eredményesen nappali tagozatos, érettségit adó szakközépiskolai és gimnáziumi osztályokban a legszegényebb, legképzetlenebb szülők gyermekei.

---

⁴³

Uo.

4. A cigány önkormányzati rendszer finanszírozása

A szervezeti rendszer működés finanszírozását a költségvetés az Országos Cigány Önkormányzat és az általa fenntartott intézmények, továbbá a területi és települési cigány önkormányzatok támogatásával biztosítja. Az erre rendelkezésre álló pénzek 2002 és 2010 között csak szerény mértékben növekedtek.

A kisebbségi önkormányzatok feladatarányos költségvetési támogatásának feltételrendszerét és elszámolásának rendjét a 375/2007. (XII. 23.) Korm. rendelet módosította. A Rendelet szerint 2008-tól a települési és területi önkormányzatok az elvégzett feladatai arányában jutnak az állami támogatáshoz, ezen belül általános működési és feladatalapú támogatásra számíthatnak. Az általános működési támogatás a települési és a területi önkormányzati működéssel közvetlenül összefüggő feltételek biztosítására, az ellátott tevékenységhez kapcsolódó költségek fedezetéül szolgáló támogatás. A feladatalapú támogatás az ellátott feladataik arányában nyújtható támogatás, az előirányzott keretösszeg 75%-a. Az általános működési támogatás automatikusan megilleti a működő települési és területi kisebbségi önkormányzatokat, míg a feladatalapú támogatás külön igénylés útján történik. A feladatalapú differenciált támogatás összegéről – a kormányrendeletben foglalt szempontrendszer alapján – a szaktárcák képviselőiből álló Kisebbségi Költségvetési Bizottság dönt. A bizottság munkájában – tanácskozási joggal – részt vesznek a kisebbségek országos önkormányzatainak delegáltjai is.

2009-ben az Országos Cigány Önkormányzat⁴⁴ 314 millió Ft költségvetési támogatásban részesült és 79 millió Ft támogatást kaptak az OCÖ által fenntartott intézmények. A települési roma önkormányzatok 765 és a területi roma önkormányzatok 22 millió Ft költségvetési támogatásban részesültek.

Az Állami Számvevőszék az Országos Cigány Önkormányzat gazdálkodását 2010-ben ellenőrizte. Az Önkormányzat működtetése során nem érvényesültek a jogszabályi előírások, a személyi feltételek – a hivatalvezető megfelelő képzése és a munkaköri leírások hiányában – nem biztosították a hivatal szabályszerű működését, nem teljesültek a szabályszerű gazdálkodás követelményei sem. Az ellenőrzés az Önkormányzat pénzügyi, vagyoni helyzetét rendezetlennek minősítette, a belső ellenőrzés szabályozatlanságát és elmulasztását állapította meg. A nyilvántartások hiányos vezetése miatt nem volt megállapítható az Önkormányzat tényleges adósság- és kötelezettség állománya.

Az Önkormányzat a forráshiányát folyamatosan fennálló folyószámlahitel igénybevételével finanszírozta, amelynek állománya 2010. június 30-án 50 000 ezer Ft volt. Ezen túlmenően a fizetőképességet a számlák 2-8 hónapos késedelmes teljesítésével tartották fenn. A képviselőknek és alkalmazottaknak havi rendszerességgel – elszámolási kötelezettség nélkül – fizettek, 35-267 ezer Ft összegű költségtérítést. Az ellenőrzés az állami támogatás

⁴⁴ Az OCÖ-re vonatkozó részeket vö. ÁSZ 2008, 33. old.

felhasználásához kapcsolódóan mintavétellel vizsgált 206 kifizetés elszámolása során 10.475 ezer Ft értékben szabálytalan kifizetést állapított meg: 5.612 ezer Ft céltól eltérő felhasználást, 2.274 ezer Ft elnöki utasításra történt előirányzat nélküli kifizetést, 1.528 ezer Ft számla nélküli előlegfizetést, 1.061 ezer Ft szabálytalanul elszámolt gépkocsi költségtérítést. Az Áht-t megsértve a hivatalvezető felelősségi körében a 2009. évi költségvetés végrehajtásáról nem készült zárszámadás, ennek következtében közgyűlési jóváhagyása sem történt meg.

Az ellenőrzés a megállapított törvényi mulasztások, a szabályozatlanság és a szabálytalan gazdálkodás miatt az Önkormányzat elnökének és hivatalvezetőjének a felelősségét állapította meg. Az ÁSZ büntetőeljárás megindítását kezdeményezte.

5. A romaintegrációs támogatások hasznosulása

A támogatások felhasználásának vizsgálata során több kérdésre kerestük a választ, a pénzek eljutnak-e a legrászorultabb célcsoportokhoz, hasznosulnak-e, lehet-e mérni az eredményeket és a fenntarthatóság biztosítható-e. Jelentős fejlődés ezen a területen nem mutatható ki a 2002 és 2010 közötti években. A legrászorultabbakhoz, amin azt az ÁSZ ellenőrzési is megállapították nem jutnak el a támogatások, az eredmények a programok kis részét kivéve nem mérhetőek. Ennek oka, hogy a rendelkezésre álló források, sem azok útja az etnikai adatgyűjtés hiánya miatt nem követhető, nem mérhető. Az ÁSZ megállapította azt is, hogy a hátrányos helyzetű kategória alkalmazásával is gondok vannak, mert az egyes szervezetek eltérően értelmezik.

A pénzfelhasználások hasznosulásáról és hatékonyságáról az Állami Számvevőszék 2005. évi jelentése⁴⁵ a következőket állapította meg: „A kisebbségek (közte a cigányság) részére nyújtott támogatások eredményessége az államháztartás pénzügyi információs rendszerében nem követhető nyomon. A folyósító szervezeteknél a támogatási rendszerhez nem kapcsolódott egységes monitoring rendszer. A költségvetési támogatásokat biztosító szervezetek nem határoztak meg teljesítmény kritériumokat, hatékonysági, gazdaságossági elvárásokat és a felhasználó szervezetek sem mérték a pénz felhasználás eredményességét. A beszámoltatások és elszámoltatások többnyire a pénzfelhasználásra irányultak, amelyet nem követett a támogatásokat nyújtó szervezetek részéről a pénzügyi források felhasználásának eredményességét, hatékonyságát, gazdaságosságát vizsgáló kiértékelő tevékenység. Emiatt a felhasznált pénzforrások eredményességére vonatkozó következtetések nem vonhatóak le.”⁴⁶

3 évvel később az ÁSZ FEMI tanulmánya szerint „a vizsgálathoz szükséges „objektív” adatok hiánya miatt a romaintegrációra fordított támogatások hatékonyságát csak közvetett módon lehetett vizsgálni. Ezért a munka során a hasznosulásra vonatkozó következtetéseket csak a cigányság helyzetének javítását, felemelkedését szolgáló támogatási rendszer működésének minősítése révén lehetett levonni, vagyis azt lehetett vizsgálni az említett rendszer mennyire

⁴⁵ *Jelentés a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek támogatási rendszerének ellenőrzéséről.* ÁSZ 2005 (0468)

⁴⁶ Vö. Uo.

volt képes célzottságánál, döntés-előkészítési eljárásainál, ellenőrzési és nyomon követési módszereinél stb. fogva a támogatások hatékonyságát biztosítani.”⁴⁷ Az egész vizsgált időszakban kimutatható, hogy hiányzott a teljes forrásbiztosítás, nem oldódott meg a forráskoncentráció, és a források megfelelő koordinációja sem.

Az ÁSZ FEMI tanulmánya a 2007-től induló Stratégiai Terv kapcsán is kétségeket fogalmazott meg a kihatások mérésével kapcsolatban. „A Stratégiai Terv állást foglal abban a kérdésben, hogy mely intézkedések esetében célszerű a romákat, mint önálló célcsoportot megjelölni, illetve, hogy más intézkedések esetében mi legyen a célcsoport meghatározásának alapja.”⁴⁸ Az OGY határozat szerint, a négy prioritási területen elsősorban a szociális (pl. hátrányos helyzet, tartós munkanélküliség, alacsony iskolai végzettség) és területi (hátrányos helyzetű térségek, települések) szempontok alapján indokolt a feladatokat megfogalmazni. Az antidiszkrimináció és a kultúra (roma kultúra, hagyományok megőrzése) területén van lehetőség arra, hogy az egyes intézkedésekben a romák, mint önálló célcsoport kerüljenek meghatározásra.⁴⁹

A Stratégiai Terv kidolgozói nyilván tisztában voltak azzal, hogy a négy prioritási területen a célmeghatározás javasolt módja sok esetben nem biztosítja a romák számára az egyenlő hozzáférést. Ezért a Stratégiai Terv külön pontban fogalmazza meg az esélyegyenlőségi szempontokat. Előírja, hogy a feladatokban és az intézkedésekben mindenhol meg kell jeleníteni az esélyegyenlőség, az egyenlő hozzáférés elvét, valamint a tervezés és a megvalósítás szintjén egyaránt biztosítani kell a roma szakemberek részvételét, illetve ki kell építeni a roma szakemberekből álló hálózatokat, amelyek a döntési folyamatokban is részt tudnak venni.

Ezzel összefüggésben a Stratégiai Terv egy másik pontja leszögezi, hogy a területi és a szociális szempontokról, illetve a roma népességről szóló adatok alapvető fontosságúak a Stratégiai Terv intézkedéseinek tervezése és monitorozása érdekében. A Stratégiai Terv végrehajtása során rendszeres adatfelvételekre van szükség, annak érdekében, hogy a területi és szociális szempontok érvényesüljenek, illetve a roma népességről szóló – összehasonlítható – adatok rendelkezésre álljanak, és ezzel lehetővé válik a Stratégiai Tervben megfogalmazott mutatók mérése.

A Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervhez kapcsolódó, a 2008-2009-es évekre szóló kormányzati intézkedési tervről szóló 1105/2007. (XII. 27.) kormányhatározat a korábbi kormányzati intézkedésekhez képest konkrétabb és a pontos határidők következtében jobban számon kérhető feladatokat tartalmaz a stratégia végrehajtása érdekében. Elvileg előrelépésnek tekinthető, hogy a határozat az egyes intézkedések forrását is rögzíti. Forrásként azonban leggyakrabban az ÚMFT keretében elérhető pénzek vannak megjelölve. Komoly a

---

⁴⁷ Vö. ÁSZ 2008, vonatkozó fejezetek.

⁴⁸ A Stratégiai Tervre vonatkozó részeket vö. ÁSZ 2008, 7, 10, 15, 18, 25, 26, 61. oldalak.

⁴⁹ Vö. Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervről szóló 68/2007. (VI.28.) OGY határozat

veszélye annak, hogy e források felhasználásánál a jövőben is jelentkeznek azok a problémák, amelyek megakadályozzák a támogatásoknak a leginkább rászorulókhöz történő eljutását. A határozat előírja monitoring rendszer kidolgozását a Roma Integrációs Tanács és az annak keretein belül működő Roma Irányító és Monitoring Bizottság közreműködésével. A határozat az érintett miniszterek feladatává teszi, hogy az oktatás, a foglalkoztatás, a lakhatás, az egészségügy és a kultúra területén megfogalmazott feladatok megvalósítása során érvényesítsék a horizontális és esélyegyenlőség-elvű támogatáspolitikai szempontjait, és ehhez készítsenek esélyegyenlőségi és antiszegregációs útmutatót. Félő, hogy ez a megoldás oda vezet, hogy a tárcák eltérő módon értelmezik, és nagyon különböző színvonalon és szemlélettel hajtják végre ezt a feladatot.

A felvetett aggályokat az Évtized Program időarányos feladatairól készült 2008. évi Kormányelőterjesztés sajnos igazolta. A beszámoló szükségesnek tartja a rendszer egységesítését, továbbá így fogalmaz: „Az érintett tárcák beszámolóinak összesítése során világossá vált, hogy a tárcák nem mindig tudnak a kért indikátorokról pontos információkat szolgáltatni, illetve nem mindig az adott kormányhatározati pontban meghatározott feladat teljesítéséről számolnak be. Ennek okán elengedhetetlen, hogy a tárcák egy egységesen meghatározott indikátorokon alapuló beszámolási rendszer alapján készítsék el jelentéseiket. A monitoring rendszer kidolgozása érdekében elkészült javaslat további egyeztetését követően 2009 végéig meg kell fogalmazni azon indikátorokat, melyeket mind a tervezés, mind pedig a monitoring során figyelembe kell venni.”⁵⁰

Az ÁSZ FEMI tanulmánya a források célcsoporthoz jutásának kockázataira is ráirányította a figyelmet. A romaintegrációt szolgáló források mind nagyobb és egyre növekvő részéhez csak pályázat útján lehet hozzájutni, már a kezdeti tapasztalatok is igazolták, hogy a leghátrányosabb helyzetű térségeknek, településeknek, illetve a halmozottan hátrányos helyzetű csoportoknak címzett támogatások nem jutnak el a roma népesség leghátrányosabb helyzetű csoportjaihoz. Ennek oka, hogy a leghátrányosabb helyzetű cigány közösségek információs és kompetencia deficitjük miatt nem tudnak megfelelni az EU által elvárt, lényegében piaci versenyhez közeli pályázati és pénzkezelési követelményeknek.

A pénzfelhasználás hatékonyságára vonatkozó következtetéseket, nem lehetett levonni, mert

- hiányzott a célok pontos megjelölése, és ehhez a pénzügyi források költségvetésben történő hozzárendelése (tervezése),
- a pályázati források túlsúlyba kerülése már nem teszi lehetővé a cigánysághoz érkező pénzek nagyságrendjének megállapítását és hasznosulásnak átfogó vizsgálatát,
- a romákra vonatkozó adatgyűjtés hiánya, a célcsoport meghatározásának bizonytalanságai lehetlenné tették mérhető teljesítmény-követelmények meghatározását és az ezekre épített monitoring rendszer működtetését. A számszerű adatok, indikátorok hiánya nem adott valódi értékelésre lehetőséget, továbbá

⁵⁰ *Jelentés A Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervhez kapcsolódó, a 2008-2009. évekre vonatkozó kormányzati intézkedési tervről szóló 1105/2007. (XII. 27.) Korm. határozatban foglalt feladatok 2008. évi időarányos végrehajtásáról*

- a támogatási programok eredményességét rontó tényező volt a kormányzati koordináció gyengesége, a sok szervezetből álló sok csatornás és gyakran változó finanszírozási rendszer,
- hiányzott a romaintegrációs rendszer átfogó ellenőrzése.

6. A támogatási rendszer átláthatósága

Különösen az Állami Számvevőszék ellenőrzései alapján az állapítható meg, hogy a romaintegrációt szolgáló szabályozási és finanszírozási rendszer nem átlátható. Az átláthatatlanságot a szabályozási rendszerek bonyolultsága okozza. Nehezen áttekinthető többek között az államháztartás egyes részrendszereinek (önkormányzati normatívák, közmunka programok, felnőtt oktatási rendszer), továbbá az uniós források felhasználásának szabályozása. Az átláthatóság hiánya a cigányság és különösen annak a leghátrányosabb helyzetű része számára elérhetetlenné teszi a pályázati forrásokat. A bonyolult szabályozással, sok pénzközvetítő szervezettel és sokcsatornás finanszírozással működő rendszer tervezése, monitorozása, koordinálása és ellenőrzése a tapasztalatok szerint nehezen megoldható feladatot jelentett a kormányzat számára,

Összegző javaslatok

- A munka során folyamatosan problémát jelentett, hogy az etnikai jellegű adatgyűjtés nem megvalósítható. Ennek értelmében szükséges a szabályozás átgondolása, annak további vizsgálata, hogy önkéntes adatgyűjtés hogyan valósítható meg a későbbiekben. **Javasoljuk tehát az etnikai adatgyűjtés jogi háttérének ismételt áttekintését, és az önkéntes adatszolgáltatás és adatkezelés szabályainak felülvizsgálatát. Emellett javasoljuk, hogy a romákat célzó támogatások során kerüljön bevonásra olyan szereplő a támogatási folyamatba, amely a roma célcsoport elérését elősegítheti és garantálhatja.**
- Problémaként jelentkezik, hogy a támogatások célcsoporthoz történő eljutása nem, vagy csak korlátozottan biztosított. Jelenleg nem állnak rendelkezésre megbízható adatok erre vonatkozóan sem az uniós, sem a hazai források tekintetében. **Javasoljuk Kormány szintű együtdöntési rendszer kialakítását annak érdekében, hogy a roma felzárkóztatást célzó intézkedések valóban a roma közösségeket szolgálják, és az intézkedések végrehajtása nyomon követhető legyen.** Az együtdöntési rendszer sarkalatos pontjai a foglalkoztatás, oktatás, életkörülmények javítása, ösztöndíj programok legyenek, melyek ténylegesen a romák felzárkózását szolgálják.
- A vizsgálat során tapasztalható volt, hogy az egymást követő mintaprogramok eredményei nincsenek összegezve, nincsenek koordinálva, így az elért eredmények nem hasznosulnak kellő mértékben. **Javasoljuk, hogy az ún. „jó gyakorlatok” elterjesztése programszerűen történjen, ebbe a folyamatba kerüljenek bevonásra az érintett célcsoportok képviselői, kiemelten a roma képviselők és szervezetek.**
- **Szükségesnek látjuk kiépíteni, valamint a meglévő intézményi kapacitásokat bővíteni oly módon, hogy a romákat célzottan érintő támogatások olyan rendszeren keresztül kerüljenek felhasználásra, amely garantálja a források célba érését, hatékony felhasználását.**

- Több esetben rámutattak arra a kutatások, hogy a programok megvalósítása során támogatói háttér megléte javítja a programvégrehajtás hatékonyságát. Különösen fontos területként rajzolódott ki a nevelés-oktatás, valamint a képzés-foglalkoztatás területe. **Javasoljuk egy olyan rendszer kidolgozását, amely a kora gyermekkortól támogató rendszerként jelenik meg a településeken, a benne megjelenő segítő szakemberek pedig segítik a 3 éves kortól történő beóvodáztatást, csökkentik az iskolai lemorzsolódást, szerepet vállalnak a szociális szolgáltatások elérhetőségének és biztosításában és az információk célcsoporthoz történő eljuttatásában is részt vállalnak.**
- A rendelkezésre álló adatok a foglalkoztatás, a képzés és az oktatás területén egyaránt lemaradást mutatnak a roma népesség körében. **A több tíz éve húzódó helyzetből való kilábalás érdekében javasoljuk külön program kidolgozását a roma munkanélküliek munkába történő bevonása érdekében.** Szintén célzott programmal javasoljuk szélesíteni a középfokú oktatásba bevont és érettségit adó képzésekben való roma részvétel emelését, valamint olyan programok elindítását, amelyek a felsőoktatásban történő roma részvételt növelik.
- A felnőttképzés eredményeinek kiterjesztését, a valós piaci igényekre történő képzések megvalósulását kiemelten fontos feladatnak tartjuk. **Tekintve a magyar népesség alacsony mobilitását, javasoljuk, hogy megyei szintű, naprakész adatbázisok álljanak rendelkezésre a szükséges szakmák vonatkozásában, valamint a képzési rendszer olyan irányú átalakítását, amely követni tudja a változó piaci igényeket.**
- **Az oktatás területén megvalósult programok eredményeit javasoljuk oly módon áttekinteni, hogy azok széles körben elérhetőek, elterjeszthetőek legyenek, valamint szükségesnek látjuk a különböző ösztöndíjprogramok szélesítését.**
- **A vállalkozásfejlesztésben tapasztalható, a roma vállalkozásokat fejlesztő programok fenntartása és újak elindítása indokolt, a tereptapasztalatok egyértelműen azt mutatják, hogy a roma vállalkozások elsősorban roma alkalmazottakat foglalkoztatnak, ezért indokoltnak tartjuk ezek további fejlesztését, támogatását.**
- A programok általános jellemzője, hogy a pályázati forrásból megvalósuló projektek esetében a fenntartási időszakban problémák jelentkeznek. **Szükségesnek tartjuk átgondolni a pályázati konstrukciók ez irányú intézkedéseit, valamint javasoljuk egy olyan alap létrehozását, amely a tőkehiányos vállalkozásoknak biztosítana önerőfedezetet, ezzel elősegítve a munkahelyteremtést.**
- Az egyes minisztériumok és államtitkárságok roma felhasználású forrásainak felhasználása nem átlátható. **Szükséges kidolgozni egy olyan egységes rendszert, amely államtitkárságonként adatolni képes a roma közösségre fordított forrásokat, ezek pontos felhasználását. Szükségesnek tartjuk, hogy a felhasználásról évente legalább egyszer nyilvános beszámoló szülessen.**

- A munkanélküliségi mutatók, valamint a foglalkoztatást segítő programok eredményei egyértelműen jelzik, hogy az átlagnál felénél kevesebb roma foglalkoztatott, valamint a 3-5-ször annyi munkanélküli azt mutatja, hogy – a szociológiai jellemzők mellett – komoly problémák jelentkeznek az eléréssel is, ezért **javasoljuk egy olyan koordinációs szervezet létrehozását, vagy egy már meglévő szervezet feladatainak kiszélesítését, amely a koordinációs feladatokat, a célcsoporttagok elérését segíti, valamint szakmai segítségnyújtást is megvalósít.**
- Az országban tapasztalható regionális különbségek érdemi csökkenése nem tapasztalható, ezért **javasoljuk, hogy a fejlesztéspolitikával foglalkozó szervezetek a tervezés során vonják be a roma képviselőket, javasolt ezen belül az országos lefedettséggel működő civil szervezetek, vagy országos érdekvédelmi szervezet bevonása.**
- A szociális foglalkoztatásra épülő programok esetén több esetben probléma a piacra jutás megvalósítása, az értékesítés megszervezése. **Javasoljuk egy olyan rendszer kidolgozását, amely lehetővé teszi a szociális gazdaságban megtermelt javak helyben történő értékesítését.**
- A programok egyértelműen jelzik, hogy sok roma honfitársunk számára a foglalkoztatás egyetlen formája a közfoglalkoztatás. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy a közfoglalkoztatás csak átmeneti megoldást képes nyújtani, ezért **javasoljuk olyan közfoglalkoztatási programok kidolgozását, amelyek célja a bevontak elsődleges munkaerőpiacra történő bevonása.** Ezekben a programokban kockázati tényezőnek látjuk a potenciális érintettek elérését és megfelelő informálását. E cél elérése érdekében javasoljuk olyan csatornák működtetését, amely garantáltan biztosítani tudja ezt.
- A programok vizsgálata során számos jó gyakorlat fogalmazódott meg, ezek elterjesztését indokoltnak és fontosnak tartjuk. **A jó gyakorlatok elterjesztésének mechanizmusát ki kell alakítani, amely során szükséges bevonni olyan szervezeteket, amelyek a célcsoport elérésben segíteni tudnak, a pályázatokat koordináló szervezetekkel együttműködésben a hasznos tudás jusson el az érintettekhez.**
- Az áttekintett programok alapján az az általánosító következtetés vonható le, hogy a problémák megoldásában a civil részvétele fontos, de egy-egy program eredményeinek fenntarthatósága kormányzati felelősség, ezért **javasoljuk kialakítani azt a finanszírozási rendszert, amely az elérést, a szolgáltatások biztosítását és a finanszírozhatóságot biztosítja.** Ezen túlmenően, **javasoljuk, hogy a cigánység helyi- és területi választott képviseleti szerveit az országos választott képviseleti szervezetén és az országos civil szervezetein keresztül aktívan kerüljenek bevonásra a foglalkoztatási, oktatási, képzési, szociális és egészségügyi programok tervezésébe és megvalósításába.**

- **A Biztosítani kell, hogy a cigányság választott képviselői részt vegyenek a felzárkózási programok tervezési, bírálati, ellenőrzési, monitorozási rendszerében.**
- **Az európai szintű roma stratégia szellemében lehetővé kell tenni, hogy a magyarországi cigányság legfőbb képviselői szervének delegáltja(i) részt vehessen(ek) a roma felzárkózást is érintő nemzetközi, uniós tárgyalásokon.**
- **A javasolt feladatok végrehajtása érdekében erősíteni, fejleszteni kell a már meglévő cigány szervezetek, intézmények működését, és célzott feladatokra új intézmények létrehozását.**
- **A javasolt együttdöntési rendszer hatékony működése érdekében magasabb szinten (pl. kormányrendelet szintjén) kell szabályozni a végrehajtásban részt vevők kötelezően elvégzendő feladatait és a rendszer mechanizmusát, struktúráját.**
- **A különböző programok hatékonyságáról, végrehajtásának állásáról évente legalább egy alkalommal célszerű kormány szintű beszámolót készíteni, mely alapot jelent a következő évek programjainak meghatározásában.**

*

Felhasznált irodalom

ÁSZ-jelentések

A magyarországi cigányság helyzetének javítására és felemelkedésére a rendszerváltás óta fordított támogatások mértéke és hatékonysága. ÁSZ FEMI, 2008. április

Jelentés a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek támogatási rendszerének ellenőrzéséről. ÁSZ 2005, (0468)

Összefoglaló a közmunkaprogramok támogatására fordított pénzeszközök hasznosulásának ellenőrzéséről. ÁSZ (0732)

Jelentés a Munkaerőpiaci Alap működésének ellenőrzéséről. ÁSZ 2008, (0750)

A kistelepülések iskola-előkészítési, általános iskolai oktatási feltételeinek ellenőrzési tapasztalatairól. ÁSZ 2006, (0625)

Jelentések a kormány részére

Jelentés a kormány részére a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról szóló 1047/1999. (V. 5.) Korm. határozat 2002. és 2003. évi végrehajtásáról

Jelentés a kormány részére a romák társadalmi integrációját elősegítő kormányzati programról és az azzal összefüggő intézkedésekről szóló 1021/2004. (III. 18.) Korm. határozat végrehajtásáról (2007. október)

Jelentés a romák integrációjának elősegítésére irányuló 2007. évi kormányzati intézkedésekről és programokról (2008. július)

Jelentés a Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervhez kapcsolódó, a 2008-2009. évekre vonatkozó kormányzati intézkedési tervről szóló 1105/2007. (XII. 27.) Korm. határozatban foglalt feladatok

Összefoglaló a Szociális és Munkaügyi Minisztérium megbízásából végzett monitorozást támogató tevékenységről. 2009. szeptember 1. és 2010. május 25. között

Kormánybeszámolók, határozatok

Beszámoló a Magyar Köztársaság területén élő nemzeti és etnikai kisebbségek helyzetéről; 2005. február – 2007. február. Budapest, 2007. december, Magyar Köztársaság Kormánya

Beszámoló a Magyar Köztársaság területén élő nemzeti és etnikai kisebbségek helyzetéről; 2007. február – 2009. február. Magyar Köztársaság Kormánya (J/10808)

Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervről szóló 68/2007. (VI.28.) OGY határozat

Tanulmányok

A halmozottan hátrányos helyzetű, elsősorban roma fiatalok társadalmi integrációjának támogatása. HU–01.01.01. PHARE program monitor jelentése

A PHARE finanszírozású magyarországi roma programok átfogó jellegű ex-post értékelése. Europe Kft., 2008.

Adatgyűjtések

A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon. KSH, Budapest, 2011.

A cigány nemzetiségűek társadalmi összetétele 2001-ben. KSH, Budapest, 2001.

Oktatási Évkönyv 2006, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2006.

Oktatás-statisztikai évkönyv 2009/2010, NEFMI, Budapest, 2010.

http://www.nepszamlalas.hu/hun/kotetek/16/16_3_ert.pdf

Szakirodalom

Kemény István, Janky Béla, Lengyel Gabriella: *A magyarországi cigányság, 1971–2003.* Gondolat, Budapest, 2004.

Cristoph Pan (2002): In. *Tízéves a kisebbségi törvény,* MNEKK 2003.

Ferge Zsuzsa (2007): *A sokgyerekesek 60%-a szegény.* (Interjú) <http://www.romaweb.hu>

*

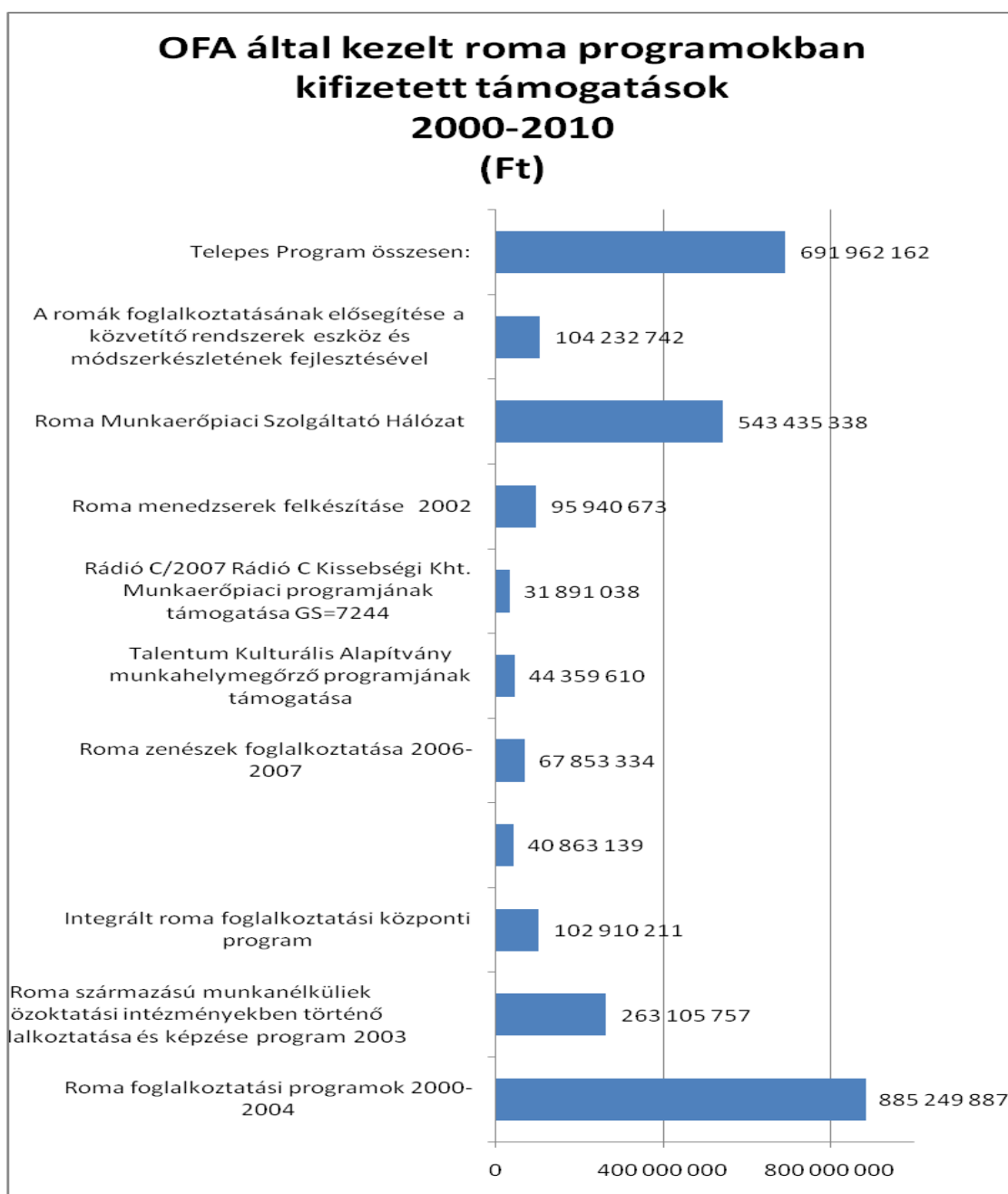
M E L L É K L E T E K

1. sz. melléklet

Operatív programok, amelyekben a cigányság
mint célcsoport nevesítve van:

AVOP-1.1.1.-2005-03-0010/0.7
AVOP-1.5.1-05/1.-2006-03-0010/0.4
AVOP-3.5.2.-2006-09-0618/7.01
GVOP-5.1.1.-2005-07-0001/6.0
HEFOP-1.3.1-05/1.-2005-08-0009/2.0
HEFOP-2.1.1-K.-2004-07-0001/1.0
HEFOP-2.1.3-P.-2004-06-0034/1.0
HEFOP-2.1.4-05/1.-2005-09-0002/1.0
HEFOP-2.1.4-P.-2004-06-0001/1.0
HEFOP-2.1.5-05/1.-2006-01-0005/1.0
HEFOP-2.1.8-05/1.-2005-11-0040/1.0
HEFOP-2.1.9/B-08/1.-2008-07-0017/1.0
HEFOP-2.1.9-08/1.-2008-06-0001/1.0
HEFOP-2.2.1-06/1.-2006-07-0017/4.0
HEFOP-2.2.1-P.-2004-10-0046/4.0
HEFOP-2.3.2-05/1.-2005-10-0005/2.0
HEFOP-2.3.2-1.-2004-08-0015/2.0
HEFOP-3.1.3-05/1.-2005-10-0077/1.0
ROP-2.3.1.-2004-08-0114/31
ROP-3.2.2.-2004-09-0004/32
ROP-4.2.1.-2005-11-0008/1.0

2. sz. melléklet

3. sz. melléklet Az OFA 2002 és 2010 közötti programjai

	Támogatási program megnevezése	Futamidő	A támogatási program célja szerint	A cél elérését szolgáló tevékenységek	A program célcsoportja	A program kedvezményezettjei (megvalósítók)	Érintett létszám (fő)	Felhasznált forrás (millió Ft)	Hasznosíthatóság, fejlesztés
I.	Foglalkoztatási programok						1 663	1 435	
1.	Roma foglalkoztatási programok 2000 – 2006 (évenkénti indítás)	2000 – 2004 évente	<p>Nonprofit vállalkozások indítása</p> <ul style="list-style-type: none"> korszerű, növekedést felmutató roma közösségi vállalkozási projektek támogatásával elősegíteni a tartós munkanélküli romák foglalkoztatását, társadalmi, munkaerőpiaci reintegrációját <p>Habilitáció:</p> <ul style="list-style-type: none"> projektmenedzsment kapacitásbővítése <p>Szakmai műhely:</p> <ul style="list-style-type: none"> projektmegvalósítói tudásbővítés 	<ul style="list-style-type: none"> beruházás foglalkoztatás szociális munka közösségi munka munkavállalók képzése támogató szolgáltatások 	<ul style="list-style-type: none"> roma származású munkanélküliek roma civil és önkormányzati szervezet vezetői 	<ul style="list-style-type: none"> roma civil és nonprofit szervezetek kisebbségi önkormányzatok tudásbővítést biztosító szervezetek 	994	885	A megvalósítás tapasztalatai alapján a program hasznosítható az induló, vagy a működő roma közösségi vállalkozások megerősítéséhez és ezáltal a romák foglalkoztatásának, szervezetek kapacitásainak bővítéséhez, fejlesztéséhez. Az Új Széchenyi Tervhez illeszkedő programjavaslatok között az OFA benyújtotta a roma társadalmi vállalkozások fejlesztésére vonatkozó tervet, melyben a romákat foglalkoztató szervezetek is illeszkednek.
2.	A roma származású munkanélküliek közoktatási intézményekben történő foglalkoztatása és képzése	2003 – 2009	<ul style="list-style-type: none"> A roma származású munkanélküliek munkaerőpiaci versenyképességének javításával új munkahelyek létrehozásának támogatása a közoktatási szektorban. A roma családok és közoktatási intézmények közötti kapcsolat kiépítésének támogatásával elősegíteni a roma családok szolgáltatásokhoz történő hozzáférését. Modellkísérlet a 	<ul style="list-style-type: none"> foglalkoztatás képzés: érettségi+szakképesítés mentorálás képzést és vizsgáztatás támogató szolgáltatások <p>Szakképesítés:</p> <ul style="list-style-type: none"> ifjúságsegítő pedagógiai asszisztens gyermek és ifjúsági felügyelő I., II. 	<ul style="list-style-type: none"> Roma származású, munkanélküliek, akik legalább 8 általános iskolai végzettséggel rendelkeztek 	<ul style="list-style-type: none"> Alapfokú oktatási intézmények vizsgaközpontok Oktatáskutató Intézet 	63	263	A program innovációs elemet tartalmazó egyéni tanulási útvonal integrálása foglalkoztatással. A program kiterjesztése a megvalósítás tapasztalatai, illetve az eredmények ismeretében indokolt. Javasolt az oktatási rendszeren belül egészségügyben, szociális ellátó rendszerben központi és a helyi közigazgatásba, stb. programot indítani a romák társadalmi arányainak megfelelő foglalkoztatási szintjének érdekében.

	Támogatási program megnevezése	Futamidő	A támogatási program célja szerint	A cél elérését szolgáló tevékenységek	A program célcsoportja	A program kedvezményezettjei (megvalósítók)	Érintett létszám (fő)	Felhasznált forrás (millió Ft)	Hasznosíthatóság, fejlesztés
			foglalkoztatási integrációra egyéni tanulási útvonal lehetőségének biztosításával.						
3	Integrált roma foglalkoztatási központi program	2003-2004	<ul style="list-style-type: none"> Pest és Jász-Nagykun-Szolnok megye roma és hátrányos helyzetű népessége társadalmi integrálódását elősegítő programok összefogása egy integrált együttműködési modell létrehozásával: <ul style="list-style-type: none"> amely lehetővé teszi a foglalkoztatási célú eszközök integrált kezelését, a hatékony forrás és programkoncentrációt, valamint a meglévő kezdeményezések és szervezetek hatékony összefogását 	<ul style="list-style-type: none"> programvezető foglalkoztatása szakemberek foglalkoztatása a projektmegvalósító tevékenység támogatására tanácsadás 	<ul style="list-style-type: none"> a munkaügyi központ által kiválasztott szervezetek munkavállalói 	<ul style="list-style-type: none"> a Pest és Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Munkaügyi Központ által előzetesen megjelölt szervezetek nyújthatnak be pályázatot. 	417	102	A program megvalósítás tapasztalatai kiemelt pontját képezhetik olyan a központi központi programokat kiegészítő támogatási programokhoz, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a foglalkoztatáspolitikai eszközök felhasználásának eredményeként valódi értékek keletkezzenek, illetve az elért eredmények fenntarthatóak legyenek.
4	A romák foglalkoztatását vállalkozások mikro-és kisvállalkozások fejlődését, megerősödését elősegítő kísérleti támogatási program 2005	2005	<ul style="list-style-type: none"> romákat foglalkoztató kisvállalkozások foglalkoztatási kapacitásának bővítése termelési kapacitásuknak modernizációja műszaki, technológiai fejlesztés 	<ul style="list-style-type: none"> építési, felújítási, átalakítási tevékenység gépek, berendezések, felszerelések beszerzése haszongépjárművek képzés foglalkoztatás költségei 	<ul style="list-style-type: none"> roma származású aktív korú munkanélküliek 	<ul style="list-style-type: none"> romák által tulajdonolt vállalkozások 	65	41	A program tapasztalatai azt mutatják, hogy a finanszírozás módja (utófinanszírozás) és a továbbfoglalkoztatás költségei nem kedveznek a romák foglalkoztatását vállalkozásoknak. A program ennek a létező problémára reflektál (szabályosan rendszeresen az elsődleges munkaerőpiacon dolgozó romák száma megbecsülhetetlenül alacsony) és emiatt indokolt a program továbbfejlesztése. Az Új Széchenyi Ter

	Támogatási program megnevezése	Futamidő	A támogatási program célja szerint	A cél elérését szolgáló tevékenységek	A program célcsoportja	A program kedvezményezettjei (megvalósítók)	Érintett létszám (fő)	Felhasznált forrás (millió Ft)	Hasznosíthatóság, fejlesztés
									illeszkedő programjavaslatok között az OFA által benyújtotta kis-és közép vállalkozásokat tartalmazó javaslatát. Abban lehetséges egy önálló komponens.
5	Roma zenészek foglalkoztatása	2006–2007, évente	<ul style="list-style-type: none"> roma zenészek jövedelemszerzésének támogatása 	<ul style="list-style-type: none"> projektmenedzsment foglalkoztatás műsorszervezés 	<ul style="list-style-type: none"> regisztrált álláskereső roma zenészek 	<ul style="list-style-type: none"> a pályázati felhívásban nevesített szervezetek 	68	68	A program megvalósítás tapasztalata, hogy a célcsoport foglalkoztatási helyzetének javításához szükséges szervezeti háttér hiányzik. A program méretei nem beazonosíthatóak. A program folytatását nem javasoljuk.
6	„Talentum Kulturális Alapítvány munkahelymegőrző programjának támogatása” elnevezésű programja	2007	<ul style="list-style-type: none"> a Nemzeti Kisebbségi Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola, Tánc- és Zeneművészeti Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium átmeneti pénzügyi krízisének kezelése 	<ul style="list-style-type: none"> munkahelymegőrző bértámogatás 	az intézmények rész- és teljes munkaidős munkavállalói	<ul style="list-style-type: none"> az alapítvány intézményei 	38	44	A munkahelymegőrzés átmeneti likviditási problémák esetében képes arra, hogy az eredményeket érjen el. Ezen szervezetek megalakulásuk óta likviditási problémákkal küzdenek. A likviditási problémák átmeneti támogatással történő megoldása nem helyettesíti a szükséges működési reform bevezetését, nem rendelkeznek tőkével. Az OFA indokoltan tartja a szervezetek példájából kiindulva, a non-profit szervezetek társadalmi vállalkozásokká történő átalakítását célzó támogatási programok indítását.
7	Rádió C Kisebbségi Kht. Munkaerőpiaci programjának támogatása	2007	<ul style="list-style-type: none"> munkahely megőrzés 	<ul style="list-style-type: none"> munkahelymegőrző bértámogatás 	munkavállalók	<ul style="list-style-type: none"> Rádió C Kisebbségi Kht. 	18	32	

	Támogatási program megnevezése	Futamidő	A támogatási program célja szerint	A cél elérését szolgáló tevékenységek	A program célcsoportja	A program kedvezményezettjei (megvalósítók)	Érintett létszám (fő)	Felhasznált forrás (millió Ft)	Hasznosíthatóság, fejlesztés
8	Romák önálló gazdasági tevékenységének támogatása	2008	<ul style="list-style-type: none"> a helyi társadalom leghátrányosabb helyzetű rétegének munkajövedelemhez juttatása támogatásközvetítő szervezet kiválasztása 	<ul style="list-style-type: none"> támogatásközvetítés költsége tanácsadás képzés termelő eszközök termeléshez szükséges (alap)anyagok 	<ul style="list-style-type: none"> aktív korú roma származású álláskereső és családjuk 	<ul style="list-style-type: none"> munkanélküli roma családok roma civil szervezetek támogatásközvetítő tevékenységet végző nonprofit szervezet 	0	0	Meghiúsult, forráselvonás történt.
II.	Munkaerőpiaci-szolgáltatási programok			<ul style="list-style-type: none"> 			13 905	743	
1	Országos roma foglalkoztatás szervező menedzseri hálózat kialakítása	2004 –2005 évente	<ul style="list-style-type: none"> a munkaügyi intézményben kapacitásbővítés a roma származású álláskereső integrációja érdekében hálózati együttműködés 	<ul style="list-style-type: none"> képzés hálózati működés költségei 	<ul style="list-style-type: none"> roma származású diplomás álláskereső 	<ul style="list-style-type: none"> Foglalkoztatási Hivatal megyei munkaügyi Központok Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat 	23	96	A program kiterjesztése megtörtént a TA 1.3.1/1.1.4. program keretében.
2	Roma Munkaerőpiaci (és közösségszervezői) Szolgáltató Hálózat	2005 – 2008 évente	<p>Hatásvizsgálat (2007):</p> <ul style="list-style-type: none"> a program eredményességének vizsgálata <p>Szolgáltatás:</p> <ul style="list-style-type: none"> munkaerő-piaci és közösségi szolgáltatás elérésének biztosítása munkaközvetítési tevékenység megvalósítása 	<p>Hatásvizsgálat:</p> <ul style="list-style-type: none"> kutatási tevékenység <p>Szolgáltatás:</p> <ul style="list-style-type: none"> szolgáltatást nyújtók foglalkoztatása működés szolgáltatási tevékenység hálózati együttműködés szolgáltatásfejlesztés mentorok képzése 	<ul style="list-style-type: none"> aktív korú roma származású álláskereső szolgáltatást nyújtó szervezetek 	<ul style="list-style-type: none"> kutatási tevékenységet végző szervezetek Roma közösségi Házak Kisebbségi önkormányzatok 	13 482	543	A megvalósítási tapasztalatai, eredménye alapján javasolt 2011-ben a program folytatását. Az OFA a programjavaslatot az Új Széchenyi Tervhez illeszkedő javaslatok részeként benyújtotta.

	Támogatási program megnevezése	Futamidő	A támogatási program célja szerint	A cél elérését szolgáló tevékenységek	A program célcsoportja	A program kedvezményezettjei (megvalósítók)	Érintett létszám (fő)	Felhasznált forrás (millió Ft)	Hasznosíthatóság, fejlesztés
3	A romák foglalkoztatásának elősegítése a közvetítő rendszerek eszköz és módszerkészletének fejlesztésével	2007	<p>Kutatási elem:</p> <ul style="list-style-type: none"> roma programok hatásvizsgálata romák helyzete a munkaerő-piacon bevált gyakorlatok gyűjtése akadályozó tényezők feltárása <p>Tesztelés:</p> <ul style="list-style-type: none"> álláskereső romák munkaerő-piaci visszatérését segítő módszerek és eszközök fejlesztése sokszínűség kezelési eszköz készségfelmérő eszköz mentoring eszköz kulturális adaptációs eszközcsoomag 	<ul style="list-style-type: none"> Kutatási elem: kutatási tevékenység Tesztelés: menedzsment szakértői tevékenység teszteléshez kapcsolódó szolgáltatás kommunikáció helyi nyilvánosság 	<ul style="list-style-type: none"> roma álláskeresők munkáltatók roma programokat megvalósítók 	<ul style="list-style-type: none"> kutatási tevékenységet végző szervezetek munkaközvetítői engedéllyel rendelkező nonprofit szervezetek 	400	104	A program megvalósítás tapasztalatai, eredményei indokolják a program további kiterjesztését. Javasolt egy új program kidolgozása, az adaptált, tesztelt eszközök használatának hozzáférést biztosítani az ÁFSZ szervezetek foglalkoztatási célú civilszervezeteknek, munkaközvetítéssel, munkaerő kölcsönzési lehetőségekkel, kihelyezéssel foglalkozó vállalkozásoknak.
III.	Komplex (integrált) programok						1259	692	
1	Telepes program (Roma emberek foglalkoztatási, képzettségi, lakhatási és szociális problémáinak együttes kezelése) 2006	2006-2008, évente	<p>SZMM pályázat:</p> <ul style="list-style-type: none"> lakóépületek vásárlása felújítása <p>OFA pályázat:</p> <ul style="list-style-type: none"> szegregált lakókörnyezet megszüntetése telepen, telepszerű lakókörnyezetben élők életminőségének a javítása projektmenedzsment 	<ul style="list-style-type: none"> projektmenedzsmenti munka szociális munka foglalkoztatásba ágyazott képzés képzéssel összekapcsolt foglalkoztatás képezhetőséget, foglalkoztathatóságot, elhelyezkedést segítő 	<ul style="list-style-type: none"> szegregált település részen élők 	<ul style="list-style-type: none"> települési önkormányzatok kisebbségi önkormányzatok civil szervezetek képző intézmények 	1259	692	A program létező problémákra reagált (lakhatási, szegregáció és a súlyos társadalmi, gazdasági következményei), és azok méretéhez képest csupán néhány közösséget ért el. Mindezt figyelembe véve javasolt a program folytatása.

	Támogatási program megnevezése	Futamidő	A támogatási program célja szerint	A cél elérését szolgáló tevékenységek	A program célcsoportja	A program kedvezményezettjei (megvalósítók)	Érintett létszám (fő)	Felhasznált forrás (millió Ft)	Hasznosíthatóság, fejlesztés
			képzése, megvalósítás támogatása	<ul style="list-style-type: none"> szolgáltatások menedzsment képzése 					
IV.	Foglalkoztatást közvetetten érintő programok						nem releváns	30	
1.	A romák számára a foglalkoztatás terén nyújtott támogatások hatásvizsgálata, javaslat készítése a pozitív megkülönböztetés és az erre szóló jogosultság ellenőrzésének, a megerősítő politikák egyéni követésének módszerére	2006	<ul style="list-style-type: none"> a foglalkoztatás területén nyújtott támogatások felhasználásának során olyan eljárások, módszerek kidolgozása, amelyek tiszteletben tartják a személyiségi jogokat, és lehetővé teszik a romák jogosultságának követését a romák számára a foglalkoztatás terén nyújtott támogatások hatásvizsgálatán keresztül javaslat készítése a pozitív megkülönböztetés és az erre szóló jogosultság ellenőrzésének, a megerősítő politikák egyéni követésének módszerére. 				0	0	A program nem valósult meg, de a IV./2. bemutatott kutatásban a megfogalmazott probléma és a kapcsolódó célok megjelenése
2.	Munkaügyi tárgyú kutatások „Átfogó roma kutatás” ALPROGRAM	2010 – 2012	<ul style="list-style-type: none"> A cigány népesség körében indított munkaerőpiaci programok eredményességét – a források elégtelensége mellett –korlátozó tényezők feltárása. 	<ul style="list-style-type: none"> szakértői tanulmányok konzultációk, tanácskozások kutatási tevékenység 	<ul style="list-style-type: none"> munkaerőpiaci szakemberek kutatók 	<ul style="list-style-type: none"> szakértők kutatást végző szervezetek 	nem releváns	30	A program megvalósítása jelenleg is zajlik

	Támogatási program megnevezése	Futamidő	A támogatási program célja szerint	A cél elérését szolgáló tevékenységek	A program célcsoportja	A program kedvezményezettjei (megvalósítók)	Érintett létszám (fő)	Felhasznált forrás (millió Ft)	Hasznosíthatóság, fejlesztés
			<ul style="list-style-type: none"> • a személyhez-helyzethez jól illeszkedő programok kidolgozásához, az érintettek eléréséhez szükséges megfelelő ismeretek meghatározása, • a programban résztvevők tevékenységének követésére, az eredmények, mérésére, kialakított programok összehangolására és a visszacsatolására vonatkozó kritériumok, módszerek, eljárások meghatározása. 						

4. sz. melléklet - Romák társadalmi integrációját célzó kormányzati intézkedések forrásai 2004-2009	2004	2005	2006	2007	2008	2009	A program rövid leírása
oktatás (többségében nem célzott roma programok)							
Tanoda-program	335 mrd Ft		1,015 milliárd Ft			1 302 millió Ft	A hátrányos helyzetű fiatalok társadalmi integrációs és munkaerő-piaci elhelyezkedési esélyeinek növelésére modell értékű tanoda típusú (extrakurrikuláris) intézmények jöttek létre.
Útravaló Ösztöndíjprogram		760 millió Ft	1,925 milliárd Ft	1,6 milliárd Ft	2 milliárd Ft	1,6 milliárd Ft	A több elemből álló program három alprojektje a tehetséges, de nehéz körülmények között élő hátrányos helyzetű diákok iskolai előrelépését segíti.
Költségtérítési képzésben résztvevő roma fiatalok támogatása			7 millió Ft	5 millió Ft	3 millió Ft	1,8 millió Ft	
Roma tanulók tanulmányi ösztöndíj pályázat	289,8 millió Ft	821,27 millió Ft	384,46 millió Ft	260 millió Ft	564 millió Ft	464 millió Ft	Célja, hogy az esélyegyenlőség megteremtése érdekében ösztönözze és támogassa a roma fiatalok tanulmányainak sikeres folytatását.
Mentor-program		14 millió Ft	22,5 millió Ft	81 millió Ft	30 millió Ft	30 millió Ft	Célja a szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok felsőfokú tanulmányainak elősegítése, ezzel összefüggésben jövőbeni munkaerő-piaci, társadalmi helyzetük javítása. A program segítségével az egyetemre/főiskolára bekerült hallgatónak egy felsőbb éves diák az egyetemi élettel járó alapvető kérdésekre ad választ, kihívások teljesítéséhez, feladatok megoldásához nyújthat segítséget
Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Tehetségondozó Program	1,472 milliárd Ft	2,143 milliárd Ft	2,6 milliárd Ft	3,144 milliárd Ft	2,520 milliárd Ft	3 mrd Ft	A program célja, hogy nagyobb arányban tanulhassanak eredményesen nappal tagozatos, érettségire felkészítő szakközépiskolai és gimnáziumi osztályokban a legszegényebb, legképzetlenebb szülők gyermekei.
Halmazottan Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Kollégiumi Program	65 millió Ft	336 millió Ft	469 millió Ft	612 millió Ft	500,4 millió Ft	730 millió Ft	
Halmazottan Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Kollégiumi-Szakiskolai Program				105 millió Ft	kb. 270 millió Ft	kb. 400 millió Ft	
Integrációs normatíva/2007-től támogatás	1,15 milliárd Ft	1,382 milliárd Ft	1,56 milliárd Ft	1,478 milliárd Ft			
Képesség-kibontakoztató normatíva/2007-től támogatás	564 millió Ft	559 millió Ft	400 millió Ft	195,2 millió Ft			
Óvodai fejlesztő program				652 millió Ft	2,359 milliárd Ft	3,8 milliárd Ft	
Pedagógusi bérpótlék az integrációs rendszerben résztvevő intézményekben dolgozó pedagógusok részére						3,72 milliárd Ft	Pótlékban részesülhet az a pedagógus, aki halmazottan hátrányos helyzetű gyerekekkel foglalkozik és plusz feladatot vállal.
Beóvodáztatási támogatás						760 millió Ft	2009. január 1-től a halmazottan hátrányos helyzetű gyermek szülőjét megilleti az a jog, hogy gyermeke óvodába járatásához anyagi támogatást kapjon, feltéve, hogy gyermekét legkésőbb a negyedik életévében beírta az óvodába. Az óvodáztatási támogatás összege első alkalommal 20.000 Ft, a további alkalomkor pedig 10.000 Ft.
HU01.01-01 "A halmazottan hátrányos helyzetű, elsősorban roma fiatalok társadalmi beilleszkedésének támogatása II. Phare program - A hátrányos helyzetű, elsősorban roma gyermekek iskolai integrációját segítő pedagógiai programok fejlesztése, adaptálása és alkalmazása komponens	605,0 millió Ft						
HU01.01-01 "A halmazottan hátrányos helyzetű, elsősorban roma fiatalok társadalmi beilleszkedésének támogatása II. Phare program - Romológiai tanulmányok és képzések bevezetése komponens	420,0 millió Ft						

foglalkoztatás							
Közmunka programok	4,5 milliárd Ft*	5,9 milliárd Ft*	4 milliárd Ft*	13 milliárd Ft*	11 milliárd Ft*	7 milliárd Ft*	A Közmunka Tanács által központi pályázatok útján felhasználható forrás. Célja a tartós munkanélküliek átmeneti (3-9 hónap) foglalkoztatása, egyes programokban képzési modulok segítségével szakmaszerzés elősegítése.
Közhasznú foglalkoztatás	9,7 milliárd Ft*	12 milliárd*	10,7 milliárd Ft*	11 milliárd Ft*	11,7 milliárd Ft*		A munkaügyi központok és kirendeltségeik által biztosított forrás, amelyre önkormányzatok vesznek igénybe és átmeneti (3-9 hónap) foglalkoztatás lehetőségét adnak tartós munkanélküliek részére.
Komplex decentralizált munkaerő-piaci programok	0,923 milliárd Ft	0,487 milliárd Ft	0,5 milliárd Ft	1,609 milliárd Ft	1,155 milliárd Ft		A résztvevők humánszolgáltatásban, szakképzésben, munkaerő-piaci képzésben, támogatott foglalkoztatásban vesznek részt, mentorálásban részesülnek, és célirányos szakmai segítő hálózatok segítik a munkaerő-piacra jutásukat.
ÁMOP 1.1.2 (decentralizált programok a hátr. h. foglalkoztatásáért)				26,4 milliárd Ft.		27,2 milliárd Ft	A regionális munkaügyi központok decentralizált programokat indítottak a hátrányos helyzetűek foglalkoztatására. Minden régióban a roma lakosság munkaerő-piaci helyzetének javítása kiemelt prioritás. A résztvevők szakképzésben, támogatott foglalkoztatásban vesznek részt, mentorálásban részesülnek, és célirányos szakmai segítő hálózatok segítik a munkaerőpiacra jutásukat.
ÁMOP 1.1.3. „Út a munka világába” - Rendszeres szociális segélyben részesülők munkaerőpiaci integráció						7,5 milliárd Ft	
roma foglalkoztatásszervező menedzseri hálózat létrehozása, működtetése	23,4 millió Ft		16,7 millió Ft			193,5 millió Ft	Diplomás roma foglalkoztatás-szervezők fő feladata a foglalkoztatási törvényben és végrehajtási rendeleteiben megfogalmazott gyakorlati alkalmazása, valamint a munkaügyi szervezet roma partnerszervezetekkel történő együttműködésének elősegítése.
Start programok				18,5 milliárd Ft*		23,5 milliárd Ft	Célja a munkáltatók ösztönzése a munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetűek (fiatalok, anyasági ellátásban, ápolási díjban részesülők, ötven év felettek és alacsony iskolai végzettségűek) foglalkoztatására.
Lépj egyet előre program		1,4 milliárd Ft*		4,816 milliárd Ft*		13,8 milliárd Ft	Lehetőséget kínál az alacsony iskolai végzettségűek számára, hogy szakképzettséget, illetve jelenlegi képzettségi szintjüknél eggyel magasabb fokozatú képzettséget szerezzenek.
Országos Foglalkoztatási Közalapítvány programjai	169 millió Ft	173 millió Ft	261 millió Ft	392 millió Ft	997 millió Ft		Programok az OFA gondozásában pl: A roma származású munkanélküliek közoktatási intézményekben történő foglalkoztatása és képzése 2003.; Roma munkaerőpiaci szolgáltató hálózat kísérleti támogatási programok 2005.– 2007.; Telepes Program 2006. – 2008.
munkaügyi központok által szervezett képzések	7,2 milliárd Ft*	5,7 milliárd Ft*	11,6 milliárd Ft*	14,9 milliárd Ft*	16,9 milliárd Ft*		
képző központok által szervezett képzések		383,9 millió Ft	1,4 milliárd Ft	520,5 millió Ft			
EQUAL-program			3,7 milliárd Ft				A 2005-ben indult EQUAL Közösségi Kezdeményezés nyertes 39 pályázatából, mintegy 11 konzorciumi partnerség döntően a romák foglalkoztathatóságának elősegítésére indítanak kísérleti programot (ezek támogatása közel 3 milliárd forint). Új eszközök, módszerek, eljárásmodok kidolgozására és országos elterjesztésére vállalkoztak az esélyegyenlőség elősegítése és a diszkriminációs jelenségek visszaszorítása fő cél megvalósítása során.
Küzdelem a munka világából történő kirekesztődés ellen” (2005-2007)			3,9 milliárd Ft				Küzdelem a munka világából történő kirekesztés ellen című PHARE közmunkaprogramban szintén több ezren vettek részt, a romák részaránya szintén jelentős volt. E program keretén belül az érintettek szakképzés után meghatározott ideig foglalkoztatásban részesültek.
HEFOP 1.1. int. (munkanélküliség megelőzése és kezelése)		674,3 millió Ft		7,2 milliárd Ft,			

egyéb								
A hazai roma mikro-, kis- és középvállalkozások piaci esélyeinek javítása, a gazdasági-társadalmi integrációjának elősegítése	278,6 millió Ft	218,293 millió Ft	250 millió Ft	250 millió Ft	300 millió Ft	383 millió Ft	Célja a hazai roma mikro-, kis-és középvállalkozások piaci esélyeinek és versenyképességük javítása vissza nem térítendő támogatással.	
A hátrányos helyzetű önkormányzatok, cigány kisebbségi önkormányzatok, roma civil szervezetek részére a pályázati kapacitások bővítésére	50 millió Ft						Célja a cigány kisebbségi önkormányzatok, valamint civil szervezetek pályázati tevékenységének elősegítése szakértők és projektmenedzserek támogatásával.	
Intézményfejlesztési Phare program 2002/000-315.01.01 – A roma társadalmi integrációt támogató programok és az intézmények hatékony fejlesztésére vonatkozó program (Twinning- program)	212,5 millió Ft						Célja, hogy az uniós tagországok adott területre vonatkozó tapasztalatai és a kapcsolódó szaktudása kerüljön átvételre az együttműködési szerződés keretében nyújtott szakértői munkák és képzések során.	
Diszkriminációellenes Phare program 2002/000-315.01.02 – Program a roma kisebbséggel szembeni tolerancia erősítésére	3 millió euró						Célkitűzése olyan beállítódás- és viselkedésbeli változások elindítása a magyar társadalomban, ami várhatóan a roma kisebbséggel szembeni előítéletek csökkentéséhez és a tolerancia erősítéséhez vezet.	
Vállalkozói pályázat (MACIKA)	100 millió Ft						Kamatmentes visszatérítendő támogatás vállalkozók részére.	
Megélhetési, kerti mag és vetőburgonya pályázatok (MACIKA)	100 millió Ft	50 millió Ft					A pályázat keretében kerti mag és vetőburgonya, beszerzéséhez, valamint mezőgazdasági termelői tevékenységhez lehetett támogatást igényelni.	
Közösségi Ház pályázat (MACIKA)		20 millió Ft	25 millió Ft					Az összetett közösségi funkciót ellátó cigány közösségi házak működési költségeinek részbeni támogatása.
ogvédő Iroda pályázat (MACIKA)		50 millió Ft					Célja a cigányság érdekérvényesítési lehetőségének javítása, valamint a hátrányos megkülönböztetés megelőzése és megszüntetése.	
Közéleti képzés pályázat (MACIKA)		40 millió Ft					Célja a helyi cigány kisebbségi önkormányzati képviselők és a civil szervezetek vezetőinek közéleti munkára, illetve a cigány kisebbség érdekérvényesítésével kapcsolatos feladatokra való felkészítése	